

АРХИВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

БИБЛИОТЕКА ИНФОРМАТИВНИХ СРЕДСТАВА

ИНВЕНТАР

**ПОСЛАНСТВО КЈ У
ПОРТУГАЛИЈИ - ЛИСАБОН**
1917-1920; 1941-1945;
(1941-1945)

Бранко Пушица

Београд, 2009

Библиотека информативних средстава

ИНВЕНТАР
сумарно-аналитички

AJ-380

ПОСЛАНСТВО КЈ У ПОРТУГАЛИЈИ-ЛИСАБОН
1917-1920; 1941-1945;
(1941-1945)

Бранко Пушица

САДРЖАЈ ИНВЕНТАРА

	Страна
ИСТОРИЈСКА БЕЛЕШКА.....	V
ИСТОРИЈАТ СТВАРАОЦА ФОНДА	VII
УНУТРАШЊА ОРГАНИЗАЦИЈА СТВАРАОЦА ФОНДА.....	XIII
РЕГИСТРАТУРСКО ПОСЛОВАЊЕ СТВАРАОЦА ФОНДА.....	XIV
СТАЊЕ И ЗНАЧАЈ АРХИВСКЕ ГРАЂЕ ФОНДА.....	XVI
СТРУКТУРА АРХИВСКЕ ГРАЂЕ.....	XXI
ОПИС ЈЕДИНИЦА ОПИСА	1
ПОПИС АДМИНИСТРАТИВНИХ КЊИГА.....	21
ИНДЕКСИ АРХИВСКЕ ГРАЂЕ ФОНДА.....	25
ИМЕНСКИ ИНДЕКС	27
ТЕМАТСКИ ИНДЕКС.....	30
ПОПИС ФОТОГРАФИЈА КОЈЕ СУ ИЗДВОЈЕНЕ ИЗ ФОНДА.....	32

ИСТОРИЈСКА БЕЛЕШКА

ПОСЛАНСТВО КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ У ПОРТУГАЛИЈИ - ЛИСАБОН

1917-1920; 1941-1945;
(1941-1945)

ИСТОРИЈАТ СТВАРОЦА ФОНДА

Посланство Краљевине Србије у Португалији основано је у јесен 1917. године,¹ именовањем Војислава Антонијевића за отправника послова.² Указом од 29. јуна 1918, В. Антонијевић је унапређен у звање посланика, да би већ 1. јула био „стављен на расположење“.³ Истога дана, за новог посланика је постављен Драгомир Стевановић.⁴ Почетком 1920. унапређен је у чин посланика прве класе а већ следећег месеца је стављен „у стање покоја“.⁵ Д. Стевановић није провео много времена обављајући дужност на којој се званично налазио од јула 1918. У допису који је упутио заступнику Министарства иностраних дела М. Спалајковићу стоји да је на своју дужност отишао „после болести и тешке операције” и да му је „ускоро затим наређено да извести португалску владу да ће се то посланство укинути у интересу штедње“.⁶ На основу садржаја поменутог дописа, може се извести закључак да је Д. Стевановић у Лисабон стигао крајем 1919. или почетком 1920. године. Укидањем Посланства КЈ у Лисабону његови послови су прешли у надлежност Краљевског посланства у Мадриду.⁷ Указ о укидању Посланства донет је истог дана када и указ о Стевановићевом пензионисању, 22. марта 1920. године.⁸

Архивска грађа која се чува у фондовима Емигрантске владе, Конзуларно-привредног одељења, и Персоналног одсека МИП-а КЈ, упућује на закључак да Краљевско посланство у Лисабону у периоду 1917-1920. или уопште није функционисало или је радило веома кратко. Овакав закључак поткрепљује и наведени допис Д. Стевановића. Мотиве за отварање Посланства у Лиса-

¹ Жорж П. Сантус Карваљу, *Прилике међу југословенским избеглицима у Португалији (1941-1945)*, Историја 20. века, 2, Београд, 1985, 93. Ж. Карваљу наводи да је до отварања Посланства дошло “подизањем већ постојећег почасног конзулата у Лисабону на ниво посланства (октобра 1917)”. Тврдња да је до отварања Посланства дошло управо на овај начин није утемељена у документарној грађи која се чува у фондовима Архива Србије и Црне Горе, где о уздизању почасног конзулата на ниво Посланства нема ни помена. Ж. Карваљу сматра да би оправдање за оснивање Посланства КЈ у Лисабону могло лежати у чињеници да су Србија и Португал били савезници у рату 1914-1918.

² АЈ-334-123-432, Указ о именовању В. Антонијевића, секретара IV класе Посланства у Паризу, за секретара I класе и отправника послова Посланства у Лисабону.

³ АЈ-334-123-432, Указ од 29. јуна 1918. о унапређењу В. Антонијевић у звање изванредног посланика и пуномоћног министра II класе у Посланству у Лисабону и Указ од 1. јула 1918. о стављењу В. Антонијевића на расположење Краљевској влади.

⁴ АЈ-334-193-516, Указ од 1. јула 1918. о именовању Драгомира Стевановића за изванредног посланика и пуномоћног министра II класе.

⁵ АЈ-334-193-516. Указом од 27. фебруара 1920. о унапређењу Д. Стевановића у чин изванредног посланика и пуномоћног министра I класе у Посланству у Лисабону и Указ од 22. марта 1920. којим се Д. Стевановић „ставља у стање покоја“.

⁶ АЈ-334-193-516. Допис Д. Стевановића упућен заступнику МИД-а М. Спалајковићу.

⁷ Ж. П. С. Карваљу, наведено дело, 93-94.

⁸ *Службене новине КСХС*, бр.71 од 30. марта 1920.

бону треба тражити у тадашњој пракси МИП-а према којој су чиновници министарства пред пензионисање формално постављани на места која у стварности нису постојала чиме им је омогућаван прелазак у виши чиновнички разред и право на већу пензију.⁹ Интересе Краљевине СХС, касније Југославије, у Португалији између 1920. и 1941.¹⁰ заступало је Краљевско посланство у Мадриду.¹¹ Када је и оно, 16. фебруара 1933. године, привремено укинута¹² заступање интереса Краљевине Југославије у Шпанији и Португалији је прешло у надлежност краљевског посланика у Паризу. Поновним отварањем Посланства у Мадриду, 26. јула 1934, заступање југословенских интереса у Португалији је враћено под надлежност истог.¹³

Током лета 1940. у званичним круговима се размишљало о потреби поновног отварања Посланства КЈ у Португалији. У документу из 17. августа 1940. насловљеном „Отварање Краљевског посланства у Лисабону“ разрађени су модалитети тог чина.¹⁴ С тим у вези је и агреман добијен од португалске владе 5. новембра 1940. којим је краљевски посланик у Мадриду наименован и за посланика у Лисабону.¹⁵

Разлози за поновно отварања Краљевског посланства у Лисабону делимично се могу установити прегледом архивске грађе Персоналног одека МИП-а и фонда Посланства КЈ у Лисабону. Намеће се закључак да су приликом доношења одлуке о обнављању рада Посланства КЈ у Лисабону највећи значај имали мотиви економске и политичке природе.¹⁶

⁹ Ово становиште потврђује архивска грађа фонда Министарства иностраних послова КЈ.

¹⁰ Акцијом португалске буржоазије са генералом Кармоном, у Португалији је 1926. уведена отворена диктатура. Нешто касније, под утицајем војне клике, на место министра финансија је постављен Антонио де Оливеира Салазар. Он је 1932. постао председник Владе, у суштини диктатор. Новим Уставом, који је донет исте године, улога Владе је сведена на чисто саветодавну, док се Народна Скупштина није састајала све до 1935. године. А. де Оливеира Салазар је остао на власти све до 1968. године, а доба његове владавине је обележено као католичка диктатура. За време Шпанског грађанског рата, 1936-1939. године, португалска влада је отворено помагала шпанске фашисте и италијанско-немачку фашистичку интервенцију у Шпанији. За разлику од Првог, у Другом светском рату Португал није учествовао прогласивши неутралност. (*Мала енциклопедија Просвета*, Београд, 1986, 55; Џон М. Робертс, *Европа 1880-1945*, Београд, 2002, 485-86)

¹¹ АЈ-334-1/1-19-61, Допис отправника послова из Мадрида упућен заступнику министра иностраних дела, Др. Илији Шуменковићу. У допису стоји: „Као што Вам је познато, наша држава нема ни дипломатског ни конзуларног представника са седиштем у Лисабону, већ је краљевски посланик за Шпанију, уједно акредитован и код португалског председника републике“. 15. март 1928.

¹² *Службене новине КЈ*, бр.82-XXV од 11. априла 1933, Указ о укидању краљевских посланстава у Берну, Мадриду и Хагу и краљевског отправништва послова у Риги.

¹³ *Службене новине КЈ*, бр.156-XXXVI од 9. јула 1935, Указ о отварању Посланства КЈ у Мадриду.

¹⁴ АЈ-334-61-502, У документу без адресанта и адресата, наводи се да би „Нормалан пут за отварање нашег посланства у Лисабону био да се оно отвори указом краљевских намесника, пошто би се претходно издејствовало решење Министарског савета“. У документу се даље разрађују два модалитета поновног отварања посланства. У првом случају: „Положај нашег посланика у Лисабону би био потпуно самосталан у односу на краљевско посланство у Мадриду“, док би у другом случају: „Један чиновник био само решењем министра иностраних послова одређен за посматрача у Лисабону. Он би могао бити пријављен код нашег посланика у Мадриду као отправник послова, али не би имао то својство у односу на министарство, уколико се тиче његових материјалних издатака. Посланик у Мадриду, у овом случају, био би наименован за посланика у Лисабону“.

¹⁵ АЈ-334-61-505, Допис начелника Политичког одељења МИП-а достављен Управном одељењу истог министарства. 7. новембар 1940.

¹⁶ У периоду између два светска рата, Португалија је имала споредно место у спољној политици Краљевине Југославије. Економски односи између две државе су били безначајни. Међусобна трговинска размена је ретко прелазила вредност вишу од 0,1% југословенског извоза или увоза. Између 1922-1932. у лисабонску луку је упловило свега 5 југословенских бродова, 3 због хаварије, што је још један доказ слабих привредних веза две државе. Пораз Француске у јуну 1940. го-

Након пораза Француске у јуну 1940. године, геополитички значај ове иберијске земље за Краљевину Југославију је изузетно порастао.¹⁷ Ширење појаса немачке окупације и непосредна опасност која се надвила над Југославијом знатно су убрзали рад на отварању наведеног посланства. Португалија и лисабонска лука који су се налазили ван Хитлеровог домета добили су прворазредан значај за све слободне државе Европе. Преко Португалије је било могуће из прекоокеанских земаља обезбедити сировине неопходне за југословенску индустрију. О значају лисабонског пристаништа и потреби отварања каријерног дипломатског представништва у овој луци сведочи и писмо Иве Шишевића, капетана дуге пловидбе на трговачком броду „Рад“.¹⁸ И југословенски посланик у Лондону Суботић је сматрао за потребно да се „што пре отвори дипломатско представништво у Лисабону“ како би се „осигурала веза за дипломатску и дворску пошту између Београда и Лондона, и Америке, услед непредвиђеног развоја догађаја у Шпанији“.¹⁹

До отварања Посланства у Лисабону дошло је почетком фебруара 1941, именовањем Славка Којића за отправника послова.²⁰ Постављен крајем 1940. за саветника при Краљевском посланству у Мадриду, С. Којић је након свега неколико дана проведених у Шпанији упућен на нову дужност у Лисабон. У допису Министарства иностраних послова КЈ од 28. јануара 1941. посланику у Мадриду Дучићу стоји: „Односно Којића да иде у Лисабон и да га Дучић писмом пријави као привременог отправника послова“.²¹ У Лисабон је стигао 10. фебруара.²² Формална одлука о поновном отварању посланства у Лисабону није сачувана у архивској грађи која се чува у фондовима Архива Југославије. Указ о отварању није објављен ни у „Службеним новинама“. Разлог томе свакако треба тражити у нападу сила Осовине на Југославију до кога је дошло непосредно по његовом отварању. У допису МИП-а од 2. априла 1941. године стоји да је у буџету за 1941. годину био предвиђен кредит за отварање Краљевског посланства у Лисабону. Ту се наводи и да је за његово отварање била потребна претходна сагласност Министарског савета након чега би се донео указ о самом отварању.²³

дине, имао је за последицу јачање геополитичког и економског значаја Португалије за Краљевину Југославију. (Ж. П. С. Карваљу, наведено дело, 95-96) У допису министра иностраних послова упућеном министру трговине и индустрије Др. Ивану Андресу између осталог стоји: „Част ми је известити Вас да сам већ предузео потребне мере за отварање краљевског посланства у Лисабону, пошто наши интереси, како економски тако политички, у данашњим приликама захтевају да у Португалији имамо што пре наше дипломатско представништво“. АЈ-334-61-498.

¹⁷ Ж. П. С. Карваљу, наведено дело, 95-96.

¹⁸ АЈ-334-І/1-19-61, Писмо Ива Шишевића, капетана дуге пловидбе трговачке морнарице, упућено Александру Цинцар Марковићу, министру иностраних послова. Дубровник, 16. децембар 1940. год. И. Шишевић наводи следеће: „Лисабонска лука у Португалији данас је сигурно једина лука Европе, где долазе наши бродови и данас се тамо налазе стотине наших држављана који путују било где. Ту је права берза наших помораца. Међутим, они ту немају никакве заштите, већ кад дође до њиховог затварања од стране тамошњих власти, ми смо приморани да интервенишемо и да их спасавамо из затвора, па затим да по лисабонској луци тражимо за њих места по другим бродовима, како не би скапали од глади“.

¹⁹ АЈ-334-61-504, Телеграм посланика у Лондону Суботића упућен МИП-у. 28. октобар 1940.

²⁰ *Службене новине КЈ*, бр.280 од 3. децембра 1940, Указ од 23. новембра 1940. о постављењу С. Којића, саветника IV положајне групе I степена Краљевског посланства у Паризу, за саветника IV положајне групе I степена Краљевског посланства у Мадриду.

²¹ АЈ-334-162-485, Допис Миликића, из МИП-а, упућен Дучићу у Мадрид. 28. јануар 1941.

²² АЈ-334-162-485, Допис Посланика из Мадрида, Дучића, упућен МИП-у. 11. фебруар 1941.

²³ АЈ-334-90-278, Допис МИП-а из 2. априла 1941.

Указом Њ. В. Краља од 3. маја 1941. године, за посланика у Лисабону је постављен дотадашњи генерални конзул у Јерусалиму, Иво де Ђули.²⁴ Упркос указу, Де Ђули никада није обављао дужност на коју је именован у пролеће 1941, иако се на тој функцији званично налазио све до 21. јула 1943.²⁵ То се може видети и из писма које је 25. јула 1942. упутио председнику Владе у избеглиштву.²⁶ С. Којић је, без икаквих последица које би произилазиле из поменутог наименовања Де Ђулија, дужност отправника послова у Лисабону обављао до јесени 1942. године када је премештен је на нову дужност.²⁷ Као могуће разлоге за смену С. Којића, Ж. Карваљу наводи: шверц девиза за Лондон и Мадрид; самоубиство секретара Посланства Борка Трпковића; многобројне жалбе и сукобе међу избеглицама и службеницима Посланства.²⁸ У забелешци од 6. новембра 1942. стоји и да Енглези нису имали најбоље мишљење о С. Којићу сматрајући га германофилом. У забелешци је изнет и став да “неки наши људи немају повољно мишљење о њему”.²⁹ За новог отправника послова именован је Милутин Миловановић.³⁰

М. Миловановић је у Посланству остао до почетка 1945, иако не све време у својству отправника послова. Указом од 21. јула 1943. године, за посланика у Лисабону је постављен дотадашњи министар Двора, Радоје Кнежевић.³¹ Упркос именовању за посланика, Р. Кнежевић је своју дужност вршио у својству отправника послова. Разлог томе лежи у званичном ставу португалске владе према наименовањима нових посланика земаља које су се налазиле у положају сличном Југославији.³² На нову дужност ступио је 1. октобра исте године.³³ М. Миловановић, који је у Посланству остао као обичан чиновник, тражио је од министра ино-

²⁴ АЈ-334-148-471, Допис МИП-а упућен Краљевском генералном конзулату у Јерусалиму. 4. јун 1941.

²⁵ АЈ-334-148-471, Указ о стављању др Ива де Ђулија, изванредног посланика и опуномоћеног министра II групе II степена у Португалији, на расположење. 21. јул 1943.

²⁶ АЈ-334-148-471, Писмо др Ива де Ђулија упућено председнику владе. Кејптаун, 25. јул 1942. год. У писму стоји: “Разматрао сам свој положај овде и дошао до закључка да, кад сви моји колеге редом напуштају Јужну Африку, и за ме би било најбоље да се дочепам Европе“. Даље, И. де Ђули износи своју молбу у којој између осталог каже и: „У првом реду, пошто сам по указу посланик у Лисабону, постављам питање да ли би било могуће да ме онемо пошаљете“. Из сачуване архивске грађе можемо видети да се Де Ђулију ова жеља није остварила.

²⁷ „Услед околности које су се у међувремену појавиле“, С. Којић није отишао на нову дужност у Рио де Жанеиро већ је постављен за саветника при МИП-у КЈ у Лондону. (*Службене новине КЈ*, бр.11 од 21. марта 1943, Указ од 6. октобра 1942. о постављању С. Којића, саветника IV положајне групе I степена краљевског посланства у Лисабону, за саветника исте положајне групе и степена краљевског посланства у Рио де Жанеиру и Указ од 4. децембра 1942. о постављању С. Којића, саветника IV положајне групе I степена краљевског посланства у Лисабону, за саветника исте положајне групе и степена МИП-а).

²⁸ Ж. П. С. Карваљу, наведено дело, 94. Наводе Ж. Карваља потврђује и документарна грађа која се налази у фондовима Архива СЦГ.

²⁹ АЈ-334-162-485, Забелешка о кораку г. Рендела по плану г. М. Поповића, дописника за штампу у Лисабону. 6. новембар 1942.

³⁰ *Службене новине КЈ*, бр.11 од 21. марта 1943, Указ од 6. октобра 1942. о постављању М. Миловановића, саветника IV положајне групе I степена МИП-а, за саветника исте положајне групе и степена краљевског посланства у Лисабону.

³¹ АЈ-103-15-249, Указ од 21. јула 1943. о постављању Радоја Л. Кнежевића, министра Двора, за опуномоћеног министра и изванредног посланика I положајне групе у Португалији.

³² АЈ-334-161-484, Допис В. Милановића, помоћника министра иностраних послова. 24. август 1943.

³³ АЈ-334-161-484, Телеграм М. Миловановића упућен МИП-у К. Југославије у Лондону. 2. октобар 1942.

страних послова да буде премештен или пензионисан.³⁴ Свој захтев поновио је у неколико наврата у дописима које је упутио МИП-у између августа и новембра исте године. Његовим захтевима коначно је удовољено одлуком да буде премештен за саветника краљевског представништва у Алжиру.³⁵ Иако је и ова одлука изазвала његово незадовољство био је спреман да јој се повинује. Међутим, обзиром да је већ у децембру Р. Кнежевић пензионисан³⁶, на положај отправника послова враћен је Миловановић који се још налазио у Лисабону.³⁷ Нову/стару дужност је, како извештава у телеграму МИП-у, примио 24. јануара 1944. До нове смене на месту отправника послова дошло је већ у априлу исте године. С тим у вези, М. Миловановић је 28. априла 1944. упутио допис Управном одељењу МИП-а у коме између осталог стоји: “Част ми је известити Министарство да су честе смене шефа мисије југословенског посланства (Којић, Миловановић, Кнежевић, Миловановић) коментарисане на разне начине и у овдашњем дипломатском кору и у овдашњем друштву. Јасно је да ово не може ићи у прилог служби и државним интересима”.³⁸ Исти утисак је у допису МИП-у изнео и новоименовани посланик, Владислав Марковић, у вези са одлуком о његовом пензионисању до које је дошло већ 13. октобра исте године. Том приликом он, између осталог, каже: “Због створеног утиска неозбиљности код овдашњих меродавних фактора, јавности и дипломатског кора услед сувише честих и неспретно извођених смењивања шефова југословенског посланства (ово је четврта промена од јануара о.г) од стране разних краљевских влада, било је свакако неукусно и штетно слати ме овамо са Вашим личним писмом Салазару, са намером ставити ме без разлога у пензију после три месеца”.³⁹ Након пензионисања В. Марковића, за отправника послова је поново именован М. Миловановић. О томе сведочи допис МИП-у у коме писар Посланства у Лисабону, В. Милетић, тражи да му се достави број указа о пензионисању М. Миловановића ради исплате пензије која му је утврђена у децембру 1944. На позадини поменутог дописа може се прочитати одговор МИП-а од 31. јануара 1945: “Миловановић није пензионисан. Министарство финансија омашком учинило грешку коју ће исправити”. Из свега наведеног видимо да се последњег дана јануара на дужности отправника послова још увек налазио М. Миловановић.⁴⁰

Од одласка М. Миловановића из Лисабона, негде између фебруара и маја 1945. године, дужност отправника послова обављао је Вукадин Милетић. Милетићев положај у португалској престоници био је споран услед чињенице да га је за отправника послова “поставио његов претходник а не влада” али и због преговора које је Португалија у то време водила око признавања нове југословенске владе под председништвом маршала Тита.⁴¹

³⁴ АЈ-334-173-496, У телеграму који је М. Миловановић упутио министру иностраних послова стоји: “Пошто сам дошао у Лисабон као шеф мисије и као такав примљен и вршио дужност годину дана немогућно ми је остати као чиновник. Молим преместити ме одмах или пензионисати”. 21. август 1943.

³⁵ *Службене новине КЈ*, бр.14 од 20 јануара 1944, Указ од 4. новембра 1943. о постављању М. Миловановића, саветника IV положајне групе I степена краљевског посланства у Лисабону, за саветника исте положајне групе и степена краљевског представништва у Алжиру.

³⁶ *Службене новине КЈ*, бр.14 од 20 јануара 1944, Указ од 22. децембра 1943. о стављању Р. Кнежевића, опуномоћеног министра и изванредног посланика I положајне групе у Португалији, у стање покоја.

³⁷ *Службене новине КЈ*, бр.16 од 15. фебруара 1944, Указ од 10. јануара 1944. о постављању М. Миловановића, саветника IV положајне групе I степена краљевског представништва у Алжиру, за саветника IV положајне групе I степена краљевског посланства у Лисабону.

³⁸ АЈ-103-15-264, Допис М. Миловановића Управном одељењу МИП-а у Каиру. 28. април 1944.

³⁹ АЈ-334-169-492, Допис В. Марковића упућен МИП-у. 17. октобар 1944.

⁴⁰ АЈ-334-73-496, Допис В. Милетића упућен МИП-у.

⁴¹ Жорж П. Сантуш Карвалу, *Југословенско посланство и португалска антифашистичка опозиција (1941-1945)*, Токови историје 1-2/2003, Београд, 2003, 19-21.

Развојем Хладног рата, и југословенска и португалска влада су се носиле мишљу да суспендују или прекину дипломатске односе и затворе посланства у Лисабону и Београду. Од тога су, бар привремено, одустале након британске интервенције. Прихваћено је мишљење југословенског амбасадора у Лондону да В. Милетић буде замењен једним старијим дипломатом који би, до именовања посланика, обављао функцију отправника послова. На ову дужност је постављен Драгољуб Јовановић који је у Лисабон стигао крајем маја 1945. По његовом доласку, обележја Краљевине Југославије на згради посланства су одмах замењена обележјима новоустановљене ДФЈ, док су краљеве слике замењене Титовим.

Симболичном заменом државних знамења обележен је и крај постојања Посланства КЈ у Лисабону које је даљи рад наставило у виду народног представништва ДФЈ, односно ФНРЈ.

Током 1941-1945. Краљевско посланство у Лисабону обављало је изузетно важне задатке на збрињавању југословенских избеглица које су пристизале у Португалију, одржавању везе између Владе у Лондону и југословенских дипломатско-конзуларних представништава у Шпанији, Швајцарској и Вишијевској Француској, организовању обавештајног рада, итд.

Лисабон је представљао значајну станицу на путу више стотина југословенских избеглица које су напуштале области под контролом Рајха и Мусолинијеве Италије. У структури избеглица доминирали су дипломатско-конзуларни службеници из југословенских представништава у Француској, Италији и Албанији са породицама, студенти, бегунци из немачких логора и појединци који су успели да напусте окупирану Југославију. Најважнији правци којима су југословенски држављани стизали до Лисабона водили су преко Мадрида и Рима.⁴² Највећа група избеглог дипломатског особља са породицама стигла је у Лисабон 7. маја 1941. године.⁴³ Међу њима се налазио и Милош Црњански. Од укупног броја избеглих дипломатских чиновника, неколицина је задржана на раду у Посланству у Лисабону, док су остали по добијању виза наставили за Велику Британију, САД, неку од афричких или латиноамеричких земаља.⁴⁴ Посебну групу чинили су поморци. Највећи део југословенских морнара, 5 бродова са 132 члана посаде, затекао се у лисабонској луци пре немачког напада на Југославију. Њима су се у мају придружила још два југословенска брода са 32 члана посаде.⁴⁵ Период у коме је Лисабон био обавезна станица на путу југословенских избеглица трајао је до средине 1943. Касније се број војних избеглица смањивао док нових таласа избеглих цивила није било.⁴⁶

До средине 1943, Посланство је представљало једину везу Краљевске владе у Лондону са југословенским дипломатским представништвима у Мадриду, Марсеју и Берну. Преко Лисабона су за наведена посланства ишли сви шифровани телеграмама, обрачуни и новчани налози.⁴⁷

У оквиру Посланства су деловале и три делегације. Најзначајнија по обиму активности је била Делегација Црвеног крста отворена у јануару 1942. Дужност делегата обављао је Нико Мирошевић-Сорго, југословенски посланик у Ватикану кога су италијанске власти протерале почетком 1941. Најважнији задаци којима се бавила Делегација Црвеног крста били су у вези са организовањем прихвата избеглица, куповином и слањем пошљака југословенским заробљеницима и интернирцима у Немачкој и Италији. До средине 1943. деловала је и Делегација Министарства унутрашњих послова, да би је заменила једна војна делегација. Је-

⁴² Ж. П. С. Карваљу, *Прилике међу југословенским избеглицама у Португалији (1941-1945)*, 114.

⁴³ Групу од 92 особе су чинили службеници југословенских дипломатско-конзуларних представништава у Италији и Албанији са породицама.

⁴⁴ Исто, 102-103.

⁴⁵ Исто, 100-101.

⁴⁶ Исто, 113.

⁴⁷ АЈ-103-73-302, Допис М. Миловановића, в.д. начелника Управног одсека, упућен Др Момчилу Нинчићу, министру иностраних послова. 7. октобар 1942.

дини службеник војне делегације био је мајор Властимир Рожђаловски. Његовим одласком за Лондон, средином 1944, и она је престала да постоји.

Историја дипломатских односа Србије, касније Краљевине СХС/Југославије, и Португалије није била дуга. До успостављања дипломатских односа са овом иберијском државом дошло је сразмерно касно, почетком XX века, при чему су узајамне дипломатске везе у дугом периоду времена одржаване на прилично ниском нивоу.

Прво дипломатско-конзуларно представништво Краљевине Србије у Португалији, отворено је 1903. године. У питању је био Почасни конзулат у Лисабону. Оснивање и рад овог конзулата везује се за име Димитрија Александровича Лаксмана, Руса који је за конзула постављен на препоруку руског посланства у Београду.⁴⁸ Почетком 1910. године, конзуларно представништво је уздигнуто на степен Почасног генералног конзулата.⁴⁹ У том својству је деловало и након стварања заједничке државе, 1. децембра 1918, у складу са одлуком Министарског савета Краљевине СХС од 22. децембра исте године којом су сва дотадашња посланства и конзулати Краљевине Србије преименовани у посланства и конзулате Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.⁵⁰ Са радом је престао јула 1933. године, разрешењем Д. А. Лаксмана дужности почасног конзула.⁵¹ Рад почасног конзулата у Лисабону је обновљен 18. јуна 1939, када је, на подстицај краљевског посланства у Паризу, за новог почасног конзула именован *Vazilio Freire Keire da Mata*.⁵²

Поред наведеног конзулата у Лисабону, Краљевина Србија је 2. маја 1912. године отворила и Почасни конзулат у Порту. За почасног конзула је постављен *August Luiš A. Markiz de Souza*. Територијална и административна надлежност конзулата, који се налазио под јурисдикцијом Краљевског посланства у Мадриду, протезала се једино на Порто. Након смрти *De Souze*, децембра 1932, конзулат је затворен.⁵³

УНУТРАШЊА ОРГАНИЗАЦИЈА СТВАРОЦА ФОНДА

Унутрашња организација дипломатско-конзуларних представништава Краљевине СХС/Југославије у периоду између два рата није била регулисана посебним прописима. Уредбом из 1919,⁵⁴ Законом из 1930.⁵⁵ и Уредбом са законском снагом из 1939.⁵⁶ били су прописани једино састав и надлежности чланова дипломатско-конзуларних представништава. Доношење посебних прописа који би регулисали унутрашњу организацију дипломатских представништава није било могуће ни због малог броја службеника који су радили у њима.

⁴⁸ АЈ- 334 (МИП, Конзуларно-привредно одељење) -I/1-19-61, Досије Д. А. Лаксмана.

⁴⁹ Исто.

⁵⁰ Б. Петрановић, М. Зечевић, *Југославија 1914-1984. Збирка докумената*, Београд, 1985, 135.

⁵¹ АЈ-334-I/1-19-61, Указ о разрешењу Д. Александровича Лаксмана са дужности почасног генералног конзула у Лисабону. 7. јул 1933.

⁵² АЈ-334-I/1-19-61, Указ о именовану Базилиа Фреире Кеире да Мата за почасног конзула. Да Мата је био син бившег португалског министра иностраних послова *J. Keira da Mata*, ректора Универзитета у Лисабону и неутралног члана Сталне комисије за мирење и арбитражу.

⁵³ АЈ-334-I/1-19-61.

⁵⁴ *Уредба о организацији Министарства иностраних дела, дипломатских заступништава и консулата Краљевства СХС у иностранству*. Службене новине КСХС, бр.42 од 10. маја 1919.

⁵⁵ *Закон о уређењу Министарства иностраних послова и дипломатских и конзуларних заступништава Краљевине Југославије у Иностранству*. Службене новине КЈ, бр.72-XXVI од 29. марта 1930.

⁵⁶ *Закон о уређењу Министарства иностраних послова и дипломатских и конзуларних заступништава Краљевине Југославије у иностранству*. Службене новине КЈ, бр.187-LXV од 29. марта 1930.

Број и структуру особља Краљевског посланства у Лисабону између 1941. и 1943. могуће је утврдити на основу грађе самог фонда.

Непосредно по отварању у фебруару 1941. године, особље Посланства су чинили Славко Којић, отправник послова, и Мануел Ф. Пашек⁵⁷, служитељ. Постављањем Живка Тасића за канцеларијског чиновничког приправника и Борка Трпковића за секретара Посланства, број запослених се почетком јуна увећао на четворо.⁵⁸ На почетку 1942. примљени су Богољуб Ђурчић, служитељ-дневничар и Карлос Мореира, служитељ.⁵⁹

Након самоубиства секретара Б. Трпковића у августу 1942, у Посланству су извршене одређене персоналне промене. Уместо С. Којића⁶⁰ и Ж. Тасића⁶¹ који су напустили Лисабон, Краљевском посланству су додељени Милутин Миловановић, нови отправник послова, Сава Кадић⁶², званичник-дневничар, Др Вукадин Милетић⁶³, писар, и Јован Ковачевић⁶⁴, такође званичник-дневничар. Кадровска структура, утврђена наведеним променама, задржала се током те и наредне године.

У наведеном периоду при Посланству је деловало и неколико аташираних лица. Делатност аташеа за штампу је обављао Миленко Поповић⁶⁵, док су персонал Делегације Министарства унутрашњих послова чинили Спасоје Стерђевић, делегат, и Војислав Атанасијевић, званичник-дневничар.⁶⁶ У Лисабону се налазио и Нико Мирошевић-Сорго⁶⁷, посланик КЈ при Светој столици, који је након протеривања из Италије посланичке дужности наставио да обавља из Лисабона. У исто време Мирошевић-Сорго је обављао дужност делегата Црвеног крста. За његов рад у Црвеном крсту везује се и “пасуљска афера” у којој је поменути чиновник сумњичен за прибављање противправне користи. Недостатак грађе из 1944. и 1945. године, онемогућава нам да утврдимо евентуалне промене у структури упусленог особља у овом периоду.

РЕГИСТРАТУРСКО ПОСЛОВАЊЕ СТВАРАОЦА ФОНДА

Канцеларијско пословање дипломатско-конзуларних представништава између два светска рата није било регулисано никаквим посебним прописима Министарства иностраних послова СХС/КЈ. Рад канцеларије/регистратуре и систем архивирања аката у Посланству КЈ у Лисабону могуће је реконструисати једино на основу сачуване грађе и административних књига.

Основну евиденцију аката у Посланству КЈ у Лисабону представљао је деловодни протокол. На основу архивске грађе фонда може се закључити да је канцеларијско пословање током 1941. и 1942. било централизовано и да су сва акта завођена у поверљиви деловодни протокол. Делимична децентрализација канцеларијског пословања спроведена је 1943. године увође-

⁵⁷ АЈ-380 (Посланство КЈ у Португалији- Лисабон)-2-14, Пов.бр.5346 од 30. јула 1941.

⁵⁸ АЈ-380-2-14, Пов.бр.139 од 5. јуна 1941. год. Ж. Тасић је до евакуације југословенског дипломатско-конзуларног особља из Албаније обављао дужност приправника Генералног конзулата КЈ у Скадру, док је Б. Трпковић вршио дужност вице-конзула у Тирани.

⁵⁹ АЈ-380-2-14, Пов.бр.123 од 9. фебруара 1942.

⁶⁰ АЈ-380-2-14, Пов.бр.1595 од 10. децембра 1942.

⁶¹ АЈ-380-2-14, Пов.бр.1493 од 24. новембра 1942.

⁶² АЈ-380-2-14, Пов.бр.1391 од 9. новембра 1942.

⁶³ АЈ-380-2-14, Пов. бр.1517 од 27. новембра 1942.

⁶⁴ АЈ-380-2-14, Пов. бр.1635 од 16. децембра 1942.

⁶⁵ АЈ-380-2-14, Пов.бр.527 од 30. септембра 1941.

⁶⁶ АЈ-380-3-23, Пов.бр.123 од 9. фебруара 1942.

⁶⁷ АЈ-380-1-1, Стр. пов. бр.537 од 2. октобра 1941.

њем одређених измена у дотадашњи систем архивирања аката и вођења досијеа. У овој години је вођен и посебан деловодни протокол за благајничку архиву.⁶⁸ Прегледом сачуваних књига евиденције⁶⁹ установљено је да је отварањем нових досијеа током 1944. и 1945. године дошло до даљих промена у систему архивирања. На те промене указују записи у напоменама где за поједина акта стоји да су из постојећих досијеа у 1941, 1942. и 1943. години пренета у посебна досијеа отворена током наредне две године, попут персоналних досијеа службеника посланства⁷⁰ или досијеа посебно формираних за поједине предмете. Примери нове праксе су и “Досијеа отпутовалих”, формиран вероватно 1944. године, досијеа “Предмети који чекају решење”, итд. Може се претпоставити да су за оне који су отпутовали вођене и посебне књиге евиденције, обзиром да је уз ознаку досијеа понегде уписиван и број свеске у којој је акт заведен. Све напред наведено указује на даљу децентрализацију канцеларијског пословања Краљевског посланства у Лисабону током последњих година његовог постојања.

У поверљиве деловодне протоколе завођена су акта различитог садржаја: строго поверљива акта, акта политичке провенијенције, захтеви за издавање и продужавање виза и пасоша, преписка, финансијски и војни предмети, предмети везани за избеглице, бродове и поморце, Црвени крст, протокол, итд. Евидентирање је вршено по принципу хронолошке нумерације, при чему је поред редног броја уписиван дан, месец и година када је акт заведен, име надлештва које је донело акт, број под којим га је завело и датум завођења. У деловоднике су уношене и информације о садржини предмета, датуму и садржини решења, вези са другим актима и напомена. Повезивање аката у предмет вршено је путем везе бројева који су уписивани у деловодне протоколе и на сама акта. У рубрику “Име надлештва” уношена је и бројна ознака досијеа у који су акта одлагана. За строго поверљива акта у наведеној рубрици је уписивано “Стр. пов”. Услед делимичне промене система архивирања по досијеима 1943. године, у поменутој рубрици деловодника је уношена бројчано-словна комбинација која је упућивала на досије у коме је акт архивиран- нпр. II Југ(ославија) или II Дража (Михаиловић).

Сачувани деловодни протоколи су закључени за сваку годину. Закључивање се вршило потписивањем овлашћеног лица и стављањем печата Посланства. Изузетак чини деловодни протокол за 1941. годину где су уписани и датум и место закључивања као и кратка напомена са информацијом о укупном броју примљених и послатих аката у текућој години.

Евиденционе ознаке на актима: степен поверљивости, деловодни број и датум, уписиване су у штамбил⁷¹ који је стављан на полеђини аката, у горњој десној половини. Поред штамбиља је уписивана бројчана или словна ознака која је указивала на досије у који је акт одлаган. У горњем десном углу је бележен кратак садржај сваког појединачног акта, док је одговор на одређени акт, у случајевима када га има, уписиван на доњој десној половини, ис-

⁶⁸ На овакав закључак нас упућује штамбил који је стављан на полеђину аката која су одлагана у досијеа „Благајничка архива“ а који се у највећем броју случајева разликује од штамбиља који је стављан на акта која су завођена у поверљивом деловодном протоколу. Такође се разликују и редни бројеви под којима су наведена акта завођена а који се не подударају са нумерацијом из поверљивих деловодника за 1943. годину. На актима одлаганим у наведени досијеа се налазе и словне ознаке (Ф1, Ф2, ...Ф24) различите од оних којима су обележавана акта завођена у поверљиве деловодне протоколе. Словне ознаке које су употребљаване у овом случају упућивале су на поддосијеа која су формирана у оквиру досијеа „Благајничка архива“. Деловодни протокол који је 1943. вођен за благајничку архиву није сачуван.

⁶⁹ Сачувани су једино поверљиви деловодни протоколи за 1941, 1942. и 1943.

⁷⁰ Персонална досијеа службеника су током 1944. и 1945. вођена засебно.

⁷¹ Штамбил је садржао назив и седиште посланства. У канцеларијском пословању Посланства КЈ у Лисабону коришћене су две врсте штамбиља. У првом случају је стајало „Посланство Краљевине Југославије-Лисабон“ а другом „Посланство Краљевине Југославије у Португалији-Лисабон“. Осим натписа, разликовали су се и по облику. Друга врста штамбиља употребљавала се од 1943. и то искључиво за акта која су одлагана у досијеа „Благајничка архива“ отворен те године.

под штамбиља. На појединим документима је испод штамбиља записано и име чиновника који је примио или дешифровао документ и датум.

У заглављу аката која је упућивало Посланство КЈ у Лисабону налази се датум одашиљања акта, место, као и коме је акт упућен. Редни број акта и степен поверљивости бележени су или у горњем левом углу или испод текста, са леве стране. Код аката која је Посланство примало у заглављу са предње стране акта се обично налази штамбиљ пошилаоца, уколико је у питању било правно лице, са, или без, ознаке степена поверљивости, редним бројем и датумом под којим је примљени акт заведен код пошилаоца.

Акти су архивирани у досијеа организована у класификационе групе, уређене по предметном принципу, које су се даље делиле на подгрупе. Сходно томе, класификациона група којој је додељена бројчана ознака I обухватала је сва акта која су се непосредно односила на делатност посланства. Унутар наведене групе формиране су подгрупе које су поред основног биле обележене и додатним бројевима и за које су формирана посебна досијеа. У оквиру класификационе групе I (Посланство), постојале су следеће подгрупе: I-1 Особље посланства, I-2 Грађа на шпанском језику, I-3 Канцеларијски материјал, I-4 Рачуноводствена документа, I-5 Преписка и I-6 Преписка.

Незаведена акта, без икаквих формалних ознака, одлагана су у засебан досије. У одвојене досијее је одлагана и „строго поверљива“ документација. Досијеи су вођени за сваку сачувану годину, при чему је одлагање аката вршено по принципу број на број.

Изузетно мали број аката је оверен печатима, што се може објаснити чињеницом да је у грађи фонда садржана углавном телеграмска преписка или копије аката. Печате проналазимо код малог броја примљених аката као и на оригиналној документацији Посланства, попут финансијских извештаја, итд.

СТАЊЕ И ЗНАЧАЈ АРХИВСКЕ ГРАЂЕ

Грађа Посланства КЈ у Лисабону преузета је од Савезног секретаријата за иностране послове записником о примопредаји архивске грађе бр.399/1 од 4. јуна 1990. године. У записнику стоји да је количина преузете грађе износила 0,80 дм (7 фасцикли и 1 књига), да је грађа била несређена, некомплетна и без пописа. Распон година грађе обухватао је период од 1941-1944. године. Преузетој грађи је у Архиву Југославије припојена још једна фасцикла Посланства КЈ у Лисабону преузета из ССИП-а под називом Емигрантска влада.⁷²

По пријему је извршено основно сређивање грађе која је разврстана према бројевима деловодног протокола у оквиру установљених регистарских ознака.⁷³ Акта која су имала ознаку »Строго поверљиво« издвојена су у засебну групу и сређена по деловодном броју. Након извршеног основног сређивања грађа, у укупној дужини од 1 дм, је смештена у 8 фасцикли и исписане су спољне ознаке.⁷⁴

Граничне године фонда и грађе су 1941-1945. Међутим, док је грађа из периода 1941-1943. очувана готово у потпуности, грађе из периода последње две године деловања Краљевског посланства готово да нема. Изузетак представљају новински извештаји и агенцијске вести, у првом реду Reuters-а. Међу грађом преузетом од ССИП-а се налазило и 6 књига евиденције из 1941-1943. године иако је у попису добијеном том приликом регистрован једино

⁷² АЈ- Досије фонда 380.

⁷³ Свака регистарска ознака је представљала посебну тематску целину.

⁷⁴ АЈ- Досије фонда 380.

поверљиви деловодни протокол за 1941. годину.⁷⁵ Приликом прелиминарног сређивања фонда од стране надлежних лица Архива Југославије израђен је попис грађе са основним информацијама о садржају сваке појединачне фасцикле. Попис је урађен по годинама и регистарским ознакама из деловодног протокола. Убележени су и гранични бројеви аката у сваком појединачном досијеу.

Грађа фонда Посланства КЈ у Лисабону је већим делом оригинална, мада има и копија и аката без формалног обележја. Чине је различите врсте докумената: телеграми, преписка, извештаји, циркулари, исечци из штампе, билтени, итд. Највећи део грађе је на српском и португалском језику. У фонду се налазе документа и новински исечци писани енглеским језиком, док је знатно мањи део грађе написан француским. Немачким језиком је писано свега неколико докумената. Највећи део грађе је откуцан на писаћој машини уз нешто грађе писане руком. Физичко стање грађе је задовољавајуће. Као библиотечки материјал издвојен је један примерак *Југословенског гласника*.

Приликом валоризације грађе највећа пажња је посвећена садржајној вредности докумената, друштвено-историјским околностима у којима је грађа настала као и спољним карактеристикама појединачних аката. Током сређивања и обраде грађе издвојено је 0,35 дм безвредног регистратурског материјала. У највећем броју случајева радило се о преписци без трајнијег историјског значаја, молбама различитог садржаја, документима финансијског карактера, циркуларима, пропратним актима, експедиционим листама, дупликатима и мултипликатима, итд.

Класификација архивске грађе извршена је према принципу слободне провенијенције- облик функције и делатности. При класификацији је у највећој мери задржана структура установљена у регистратури. Од постојеће структуре се одступило у мери у којој је то било потребно ради ефикаснијег обједињавања по предмету сродних или разврставања недовољно јасно одређених група. Целокупна грађа Посланства КЈ у Лисабону је подељена на следеће опште и основне класификационе групе:

I СТРОГО ПОВЕРЉИВА АРХИВА

II ПОВЕРЉИВА АРХИВА

1. Португалија
2. Југославија
3. Међународни односи
4. Материјали у вези са дипломатско-конзуларним представништва КЈ (Мадрид, Ватикан, Марсеј, Казабланка)
5. Посланство КЈ у Лисабону
6. Црвени крст
7. Избеглице
8. Војни обвезници
9. Бродови и поморци
10. Делегација Министарства унутрашњих послова
11. Штампа, билтени и агенцијске вести о Југославији и осталим питањима
12. Разно

III КЊИГЕ ЕВИДЕНЦИЈЕ

⁷⁵ У питању су књиге Поверљивог деловодних протокола за 1941-1943. годину: 1) 18.02-02.12.1941; 2) 24.12.1941-30.06.1942; 3) 01.07-03.12.1942; 4) 03.12-31.12.1942; 5) 02.01-25.08.1943; 6) 27.08-31.12.1943.

Основне класификационе групе су даље подељене на јединице описа (29), при чему су, услед мале количине грађе, поједине основне класификационе групе уједно јединице описа.

Упркос скромној величини фонда (0,55 дм) и чињеници да сачувана грађа није комплетна њен значај није занемарљив. Архивска грађа која се налази у фонду Краљевског посланства у Лисабону омогућава да неким новим детаљима попунимо празнине које постоје у фондовима Емигрантске владе, Краљевског посланства у Мадриду, итд. Међутим, примарни значај ове грађе је у сазнањима која нам она пружа о раду самог Посланства КЈ у Лисабону, делегацијама које су радиле у његовом саставу, судбини југословенског дипломатско-конзуларног особља и избеглица који су се преко Португалије склањали од фашистичког терора, унутрашњополитичкој ситуацији у Португалији, спољној политици коју је ова Иберијска земља водила у годинама светског рата, њеном односу према зараћеним странама и, што је за нас најважније, према Југославији.

Информације које нам грађа овог фонда доноси о земљи домаћину су веома занимљиве и значајне. Односи Југославије и Португалије у периоду до Другог светског рата су били крајње симболични. Ова западна Иберијска држава се налазила далеко од устаљених путева југословенске трговине. Хитлеровим нападом на Пољску, и нарочито на Француску у пролеће 1940. значај Португалије у југословенској спољној политици и трговини знатно је порастао. Слободне португалске луке постају једна од малобројних сигурних станишта на путевима југословенских трговачких бродова. Саопштења и извештаји које је Посланство слало Влади у Лондону упознају нас са ситуацијом у Португалији током првих година рата, осећањима португалског народа према зараћеним странама и Салазаровом режиму, несташици хране и акцијама португалских комуниста, односу Португалије и Шпаније и заједничком ставу о неопходности очувања неутралности. Занимљиве су и вести о заопштравању става Португалије према Савезницима, што је нарочито било изражено у вези са окупацијом Тимора и Азорских острва, затим о одјецима који су Мусолинијева оставка и капитулација Италије имали у широким масама. За нас су нарочито интересантне информације које се тичу односа португалске јавности и режима према дешавањима у Југославији, као и писање португалске штампе тим поводом. Португалска штампа је са интересовањем пратила и догађања која су била везана за рад и унутрашња неслагања у редовима Краљевске владе у избеглиштву. Значајна пажња поклоњена је и веридби краља Петра II са грчком принцем Александром и свему што се с тим у вези дешавало.

У промењеним околностима које су наступиле након слома Југославије, обновљено Краљевско посланство у Лисабону добило је нову, изузетно важну, улогу. О деловању Посланства на прихват и обезбеђивању транзита избеглог југословенског дипломатско-конзуларног особља из Француске, Италије и Албаније као и породица и појединаца који су успели да избегну пред фашистичким терором, његовој посредничкој улози између Владе у Лондону и једног броја краљевских дипломатско-конзуларних представништава, изузетно драгоцен обавештења пружа грађа фонда Посланства КЈ у Лисабону. Не треба занемарити ни значај оног дела грађе који говори о обавештајним задацима који су стајали пред Посланством и нарочито Делегацијом Министарства унутрашњих послова која је до лета 1943. деловала при Посланству. У тим тешким временима нарочито осетљиво је било питање прикупљања помоћи за југословенске војнике и цивиле који су се налазили у интернацији или концентрационим логорима. Набавка хране, одеће и обуће потпадала је под надлежност Делегације Црвеног крста. Делегација је деловала под окриљем Посланства а на њеном челу се током 1941. и 1942. налазио протерани краљевски посланик при Светој столици, Нико Мирошевић-Сорго, за чије име се везује „пасуљска афера“ о којој такође постоје детаљни подаци у грађи фонда.

Сведочења појединаца који су у Лисабон стизали из поробљене Југославије на најнепосреднији начин дочаравају ужасе и страдања којима је било изложено српско и остало становништво у отаџбини. Бестијалношћу и систематичношћу у вршењу злочина су се посебно истицале усташе у оквирима Павелићеве НДХ. У том смислу је изузетно значајно и потресно

сведочење које је оставио један од учесника у покољу српског становништва у Глини, Хилмија Берберовић. За усташама нису много заостајали ни мађарски, бугарски, немачки и италијански војници. У извештајима о стању у земљи се може прочитати о различитим злочинима који су се догађали у Војводини, јужној и источној Србији, Црној Гори, Босни и Херцеговини, Далмацији. Документована су и страдања Срба и Јевреја у Загребу, Вуковару, Новом Саду, Београду и осталим градовима широм Југославије. Из сведочења избеглих југословенских грађана могуће је реконструисати начине и путеве којима су се они извлачили из земље, како су обезбеђивали визе, на које су све проблеме наилазили на путу до Лисабона и где су намеравали даље да иду. У грађи фонда налазе се и вести које је командант Југословенске војске у Отаџбини, ђенерал Дража Михаиловић, слао Влади у Лондону.

Поред информација о стању у Југославији у грађи се налазе и материјали који се тичу међународне ситуације. Између осталог могу се прочитати обавештења о приликама у Немачкој, Италији, Мађарској, Румунији, Бугарској, односима између Немачке и Италије, СССР-а и Пољске, стрељању пољских официра у Катинској шуми, итд.

Засебну класификациону групу чине материјали који се тичу судбине југословенских бродова и помораца који су се непосредно уочи и по окупацији Југославије затекли у лисабонској луци. С обзиром да су посаду већином чинили Хрвати занимљиво је кроз сачувану грађу пратити њихов однос према Краљевској влади и њеном дипломатском представнику у Лисабону, наређењима Владе у погледу даље судбине југословенских бродова, војној обавези.

Међу грађом су и материјали који се тичу војне обавезе југословенских држављана који су се налазили у Португалији. Поред преписке у вези са старосном структуром војних обвезника и инструкцијама у вези са њиховим даљим распоредом, међу сачуваним документима се налазе и спискови југословенских војних обвезника у Португалији.

Значајан део грађе чини штампа, билтени и агенцијске вести. У оквиру ове групе посебно су драгоцени новински исечци и текстови из португалских листова који су за тему имали Југославију, унутрашња или догађања на међународном плану. Поред португалских, у грађи се налази мањи број текстова из енглеских, француских, шпанских, немачких и италијанских листова. Фрагментарно су сачувани билтени Дирекције за информативну службу Министарства иностраних послова КЈ (делимично за 1941, 1942 и 1944. годину), и неколико бројева билтена које је издавало немачко, британско и Посланство КЈ у Лисабону. Од агенцијских вести издвајају се обавештења Reuters-а о уговору између СССР-а и Чехословачке из децембра 1943, односима између СССР-а и Пољске почетком 1944, и догађањима у Југославији крајем 1943. и почетком 1944. године.

Укупна количина архивске грађе фонда износи 0,55 дм, односно 5 фасцикли (кутија), 29 јединица описа и 6 књига евиденције (0,12 дм).

За фонд је израђен сумарно-аналитички инвентар са именским и предметним индексом.

Истраживачи се саветују да приликом цитирања архивске грађе овог фонда наводе сигнатуру која се састоји из ознаке Архива Југославије (АЈ), редног броја фонда (380), броја фасцикле и броја јединице описа.

**СТРУКТУРА
АРХИВСКЕ ГРАЂЕ ФОНДА**

СТРУКТУРА АРХИВСКЕ ГРАЂЕ

	бр. јед. описа	страна
СТРОГО ПОВЕРЉИВА АРХИВА	1	3
ПОВЕРЉИВА АРХИВА	2-29 ...	3-18
ПОРТУГАЛИЈА	2-4	3-4
Унутрашњо-политичка ситуација у Португалији	2	3-4
Спољна политика Португалије	3	4
Португалија и Југославија	4	4
ЈУГОСЛАВИЈА	5-8	4-8
Стање у Југославији	5	4-6
Односи Југославије са другим земљама	6	6-7
Емигрантска влада	7	7-8
Дража Михаиловић	8	8
МЕЂУНАРОДНИ ОДНОСИ	9	8-9
МАТЕРИЈАЛИ У ВЕЗИ СА ДИПЛОМАТСКО-КОНЗУЛАРНИМ ПРЕДСТАВНИШТВА КЈ (МАДРИД, ВАТИКАН, МАРСЕЈ, КАЗАБЛАНКА)	10-13 ...	9-11
Посланство КЈ у Мадриду	10 ...	9-10
Посланство КЈ у Ватикану	11	10
Генерални конзулат КЈ у Марсеју	12	10
Почасни конзулат КЈ у Казабланци	13 .	10-11
ПОСЛАНСТВО КЈ У ЛИСАБОНУ	14-18 .	11-13
Особље посланства	14	11
Рачуноводствена архива	15 .	11-12
Преписка посланства	16	12
Пропагандна делатност посланства	17 .	12-13
Визе	18	13
ЦРВЕНИ КРСТ	19 .	13-14
ИЗБЕГЛИЦЕ	20 .	14-15
ВОЈНИ ОБВЕЗНИЦИ	21 .	15-16

	бр.јед.	страна
	описа	
БРОДОВИ И ПОМОРЦИ	22	. 16-17
ДЕЛЕГАЦИЈА МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА	23 17
ШТАМПА, БИЛТЕНИ И АГЕНЦИЈСКЕ ВЕСТИ О ЈУГОСЛАВИЈИ И ОСТАЛИМ ПИТАЊИМА	24-28 18
Португалска штампа	24 18
Страна и југословенска штампа и билтени	25 18
Билтени дирекције за информативну службу МИП-а	26 18
Reuter i exchange telegraph	27 18
Америчка штампа	28 18
РАЗНО	29 19
ПОПИС АДМИНИСТРАТИВНИХ КЊИГА	бр.књигестр.
	1-6 23

**ОПИС
ЈЕДИНИЦА ОПИСА**

СТРОГО ПОВЕРЉИВА АРХИВА

1 1 СТРОГО ПОВЕРЉИВА АРХИВА

Материјали о:

шифри; војном изасланику КЈ у Француској, Владимиру Герби, његовим везама са Славком Кватерником и сумњама у намеру да ступи у хрватску војску; гласинама о спремности Вишијевске Француске да призна НДХ; захтеву шпанске владе за затварање канцеларија Посланства КЈ у Мадриду; праћењу рада сумњивих појединаца; доласку хрватске привредне делегације у Шпанију и настојању хрватског посланика у Мадриду да за хрватску делегацију издејствује португалску визу; информатору Посланства КЈ у Мадриду; прикупљању обавештајних података; вестима које су стизале од Д. Михајловића (о гласинама о покушајима Немаца да се споразумеју са Д. Михајловићем; демантима вести о Јевђевићевој сарадњи са Италијанима; путовању И. Мештровића у својству Павелићевог изасланика у иностранство); "пасуљској афери"; пољско-чехословачким преговорима о стварању конфедерације; покушају секретара мађарског посланства у Лисабону да ступи у контакт са југословенским отправником послова; боравку трочлане италијанске делегације у Лисабону; спољној политици Португалије; приликама у Србији и Словенији; злочинима у Новом Саду; усташким злочинима над српским становништвом у НДХ, Босни, Срему; реквизицијама и глади у Србији и Црној Гори; илегалном уношењу новца у Енглеску од стране југословенских држављана; територијалним захтевима Југославије према Италији; инструкцији за рад шефа Војне делегације при Краљевском посланству у Лисабону; сукобима међу југословенским дипломатским особљем; евентуалној евакуацији југословенског дипломатског особља из Португалије.

Година: 1941-1943.

Врста документа: саопштење, наредба, списак, распис, молба, извештај, налог, захтев, представка, виза, писмо, мемоар, нота, инструкција.

Језик: српски, португалски, француски, енглески.

Фолијација: 1-133.

ПОВЕРЉИВА АРХИВА

ПОРТУГАЛИЈА

1 2 УНУТРАШЊО-ПОЛИТИЧКА СИТУАЦИЈА У ПОРТУГАЛИЈИ

Материјали о:

комунистичкој акцији у Португалији; комунистичким расположењима у народу и радничким немирима; рестаурацији монархије; припремама за одбрану од ваздушних напада, подизању склоништа, набавкама великих количина ратног материјала; несташници хране; оптужбама против Енглеске због несташнице намирница; цензури; иступању португалске цркве против католика у служби нацистичке Немачке; растурању летака уперених против Салазаровог режима; говору Салазара о последицама револуције из 1926. на унутрашњем и

међународном плану; одјецима Мусолинијеве оставке и реакцијама јавности на вести о примирју са Италијом.

Година: 1941-1943.

Врста документа: саопштење, извештај, летак, новински исечак, пропратни акт.

Језик: српски, португалски, француски, енглески.

Фолијација: 134-179.

1 3 СПОЉНА ПОЛИТИКА ПОРТУГАЛИЈЕ

Материјали о:

ставу Португалије према зараћеним странама; принципу неутралности; окупацији Тимора и ставу португалске Владе и јавности по том питању; спекулацијама у вези са савезничким намерама да заузму Азорска острва; опасностима од немачке војне акције на Пиринејском полуострву и освајања Гибралтара; односу Португалије и Шпаније; вестима о планираном састанку Салазара и Франка; посети шпанског министра спољних послова, генерала Хордана, Португалији; отварању бугарског посланства у Лисабону; припремама Португалије да приђе Савезницима; споразуму Салазара са Енглезима.

Година: 1941-1943.

Врста документа: саопштење, говор, изјава, билтен, новински исечак, пропратни акт.

Језик: српски, португалски, француски.

Фолијација: 180-215.

1 4 ПОРТУГАЛИЈА И ЈУГОСЛАВИЈА

Материјали о:

интересовању југословенских увозника за сировинама из Португалије; симпатијама португалске јавности према мартовским догађајима у Југославији и забрани одржавања манифестација подршке Југославији; изјави југословенског отправника послова португалској штампи поводом напада на Југославију; пријему југословенског отправника послова код Салазара; писању португалске штампе о дешавањима у Југославији и рођендану краља Петра II.

Година: 1941-1943.

Врста документа: саопштење, извештај, изјава, налог, молба, протокол, новински исечак, пропратни акт.

Језик: српски, португалски, француски.

Фолијација: 216-244.

ЈУГОСЛАВИЈА

1 5 СТАЊЕ У ЈУГОСЛАВИЈИ

Материјали о:

несугласицама између вођства Хрватске сељачке странке и водећих фактора на српској страни уочи избијања рата; делатности В. Мачека непосредно уочи, и по избијању рата, његовом и односу присталица ХСС према окупаци-

ји, стварању НДХ и усташама; избијању рата и окупацији Југославије; ставу југословенске Владе у емиграцији према окупацији; ситуацији у различитим деловима Хрватске по избијању рата (Лици, Далмацији, Загребу, Сплиту, Карловцу, Вуковару, итд); расположењу народа у Хрватској уочи рата; проглашавању НДХ и отпочињању систематског уништавања Срба и Јевреја у НДХ; организацији домобрана; стању у финансијама, привреди, трговини, саобраћању и спољној политици НДХ; прогласу председника Врховног суда Хрватске о саставу Хрватског државног сабора (28. фебруара 1942); реконструкцији хрватске владе 10. октобра 1942; хапшењима и одвођењима у концентрационе логоре српског и јеврејског становништва; стрељању талаца; лицима која су се истицала у прогањању Срба; присилном превођењу православних у католике у НДХ; концентрационим логорима у НДХ и на италијанском окупационом подручју; сведочењу Берберовић Хилмије о убијању Срба у Глини током 1941. године; начелима унутрашње и спољне политике НДХ изложеним од стране министра иностраних послова НДХ, Блажа Лорковића; говорима Алојзија Степинца и загребачког имама, Исмета Мустафића, од 23. фебруара 1942. године; односу хрватских власти и народа према Италијанима и Немцима; стању у деловима Хрватске окупираним од стране Италијана; формирању италијанске окупационе зоне у Југославији; односу Италијана према Србима и Јеврејима у НДХ; ставу народа у Далмацији према Енглезима; отварању немачке Трговачке коморе у Загребу; установљавању Хрватске православне цркве и њеном митрополиту Гермогену; зверствима почињеним у Хрватској и БиХ; судбини Јевреја у Загребу; усташким злочинима у Дубровнику; политичким приликама у Хрватској током 1943; расположењу међу домобранима; стању у школама и факултетима у НДХ; избацивању неподобних културних и просветних радника из службе; забрани неподобних књига; Мештровићевим сусретима са фашистима у Риму; логорима под италијанском влашћу, правима и дужностима интернираних у њима; положају југословенских избеглица у Италији; ценама на италијанском окупационом подручју- званичним и на црном тржишту; злочинима италијанских окупационих власти у Далмацији; карабињерима који су вршили злочине над словенским становништвом у Горици, Трсту, итд; убиству јавних радника у Словенији од стране комуниста 1942; расположењу Словенаца према окупационим властима; стању у пољопривреди, индустрији, организацији југословенске војске у Словенији; комунистичкој и организацији Освободилне фронте у Словенији; хапшењима и интернирањима становништва у Словенији; стању у БиХ- страдању Срба, држању муслимана и Хрвата; ситуацији у Сарајеву; страдању српског становништва на Козари, Приједору,...; организацији четника и партизана у БиХ и њиховим акцијама; ситуацији у Србији (Београду, Нишу, Новом Саду,...); подељености Срба на различите фракције; саобраћајним приликама; несташици хране и лекова; ценама; опадању сточног фонда; пресудама против чланова комунистичког покрета; организацији службе "српске државне безбедности"; установљавању привредне полиције; хапшењима, стрељањима и одвођењу становништва у логоре; немачким, бугарским и мађарским злочинима; немачким логорима и затворима у Београду; четничком покрету Д. Михајловића; положају и угледу Д. Михајловића у народу; његовом ставу о сарадњи са Италијанима, односу према комунистима, итд; информацијама које је Д. Михајловић слао Влади у Лондону (о немачким репресалијама, стрељањима, силовањима, сарадњи комуниста са Немцима и усташама, броју страдалих у Југославији, упућивању становништва из крајева под мађарском окупацијом на руски фронт, бугарским злочинима, шиптарском терору над Србима, мобилизацији радне

снаге у Србији за рад у Немачкој, итд); организацији, бројном стању, снабдевању и акцијама четника; гласинама о бекству Д. Михајловића из Југославије енглеском подморницом; бугарским злочинима: масовном убијању цивилног становништва, паљењу села, масовним депортацијама, бугаризацији; декрету бугарске Владе којим су сва лица настањена на територијама окупираним од Бугара проглашена бугарским држављанима; сакупљању књига и архивског материјала у Јужној Србији од стране окупатора; оснивању немачке експозитуре за врбовање радника у Скопљу; насиљу мађарских окупационих власти над цивилним становништвом окупираних области; лицима која су се истицала у прогањању Срба у Бачкој; прикупљању зимске одеће за хомведе на фронту; српским представницима на Хортијевој сахрани; мерама за сузбијање комунизма у Црној Гори; губицима југословенских герилаца у Црној Гори; диверзантским акцијама против окупатора; пружању помоћи интернираним југословенским држављанима у Албанији; могућности савезничког искрцавања у Југославији; пропагандној делатности у Југославији; писању португалске штампе о стању у Југославији; сведочењу Др Василија Војновића, специјалног аташеа Краљевског посланства у Француској, о судбини дипломатско-конзуларног особља у Француској и Немачкој након избијања рата; ноти Краљевске владе од 4. маја 1942. упућеној представништвима савезничких и неутралних земаља у Лондону поводом мађарских зверстава над Србима; тексту који је Краљевска влада приложила уз ноту савезничких земаља са прегледом непријатељских зверстава над цивилним становништвом; одлуци заповедника Гестапоа окупираних земаља да се без милости уништи национални покрет у Југославији; југословенским избеглицама у Лисабону са личним подацима и сведочењима о стању у земљи и путевима којима су доспели из Југославије у Лисабон.

Година: 1941-1943.

Врста документа: саопштење, извештај, налог, изјава, саслушање, записник, говор, писмо, извод, нота, чланак, новински исечак, телеграм, пропратни акт.

Језик: српски, португалски, француски, енглески, немачки.

Фолијација: 245-583.

1 6 ОДНОСИ ЈУГОСЛАВИЈЕ СА ДРУГИМ ЗЕМЉАМА

Материјали о:

закључку Краљевске владе о ратном стању са Бугарском, Мађарском и Јапаном; одговору енглеске Владе на протесте Владе КЈ поводом распарчавања југословенских територија; свечаном отварању Југословенског дома у Лондону и говор који је том приликом одржао британски министар иностраних послова; захтеву француске Владе у Вишију за престанком рада југословенских дипломатских представништава у Француској, одлуци Владе САД да преузме заштиту југословенских интереса у Француској и реакцији Владе у Вишију тим поводом; ставу Краљевске владе према новооснованом Француском националном комитету; одлуци Краљевске владе да одликује групу француских официра; одлуци Краљевске владе да прекине дипломатске односе са Финском и Данском; одлуци Владе САД да преузме заштиту југословенских интереса у Финској; сагласности Владе Аустралије на отварање југословенског каријерног Генералног конзулата; укључивању окупираних југословенских крајева у бугарску државну територију; информацијама да Мађарска нема територијалне аспирације према Југославији; албан-

ском емигранту Константину Черкезију, плану за поновно отварање албанског конзулата у Вашингтону и препоруци отправника послова КЈ у Лисабону да се то спречи; ставу према румунском посланику у Лисабону; ставу совјетске Владе према четницима и партизанима; судбини југословенског дипломатског особља у Немачкој, окупираном делу Француске и Чешком протекторату након напада на Југославију; текст споразума између Југославије и Грчке о стварању Балканске уније (15.01.1942) и говори грчког и југословенског краља том приликом.

Година: 1941-1943.

Врста документа: саопштење, налог, нота, споразум, говор, писмо, летак, пропратни акт, новински исечак.

Језик: српски, енглески, француски.

Фолијација: 584-634.

1 7 ЕМИГРАНТСКА ВЛАДА

Материјали о:

именовањима и разрешењима чланова Краљевске владе и чиновника при министарствима; спискови чланова Краљевске владе (21.08.1941, 02.01.1943. и 26.06.1943); приспећу чланова Краљевске владе у Лондон након окупације Југославије; реакцији британске штампе на кризу у Влади С. Јовановића и његову изјаву тим поводом; владиној декларацији која је довела до пада Владе С. Јовановића; покушају Ј. Бањанина да формира владу; допису новоименованог председника Владе Б. Пурића у коме је изнео задатке нове владе и писању енглеске штампе поводом формирања Владе Б. Пурића; именовану И. Шубашића за председника владе; говору И. Шубашића народима Југославије одржаном на британском радију 09.07.1944; писању португалске штампе о унутрашњим сукобима у Краљевској влади; реакцији Краљевске владе на формирање Националног комитета ослобођења Југославије (НКОЈ); изјави југословенског министра иностраних послова М. Нинчића представницима британске штампе; именовану С. Симића за посланика КЈ у Москви; уздизању Краљевског посланства у Лондону на ранг Амбасаде; списак дипломатских и канцеларијских чиновника МИП-а на дан 12.02.1943; одласку појединих чланова Краљевске владе из Лондона на Средњи Исток; декларацији Краљевске владе поводом окупације Југославије (Јерусалим, 13.05.1941); Уредби Муп-а од 26.05.1941. којом је регулисано стицање југословенског држављанства за Србе, Хрвате и Словенце стране држављане који би добровољно ступили у југословенску војску и положили заклетву верности краљу; успостављању Поморског одељења при Министарству саобраћаја; текст Уредбе о преносу и располагању имовином у КЈ након 06.04.1941. донете у Лондону 28.05.1942; говор краља Петра II одржан на Видовдан 1941. упућен народима Југославије; указ краља Петра II од 01.12.1943. о "предаји забору дела почињених у каирској афери"; веридби краља Петра II грчком принцемом Александром и писању португалске штампе тим поводом; посети краља Петра II енглеском краљу Џорџу VI; реаговању краља Петра II на савезничке победе у Тунису и Бизерти; обавештењу Министарства снабдевања о везама са УНРА-ом.

Година: 1941-1944.

Врста документа: саопштење, налог, изјава, декларација, уредба, проглас, списак, директива, наредба, ранг листа, проглас, пропратни акт.

Језик: српски, португалски, енглески, француски.

Фолијација: 635-784.

1 8 ДРАЖА МИХАИЛОВИЋ

Материјали о:

писању португалске и британске штампе о личности Д. Михаиловића и значају четничког покрета за укупну савезничку акцију; о извештајима Д. Михаиловића о стању у земљи, комунистичкој пропаганди и односу народа према партизанима; совјетским оптужбама о Дражиној сарадњи са непријатељима; одговору Д. Михаиловића на оптужбе за колаборацију и борбу против партизана; извештају МИП-а којим се неоснованост оптужби против Д. Михаиловића за колаборацију поткрепљује писањима и саопштењима непријатељских и неутралних извора; нападу југословенских представника из Јужне Америке на Словенском сабору у Монтевидеу на Д. Михаиловића због колаборације; саопштењу Посланства КЈ у Лисабону поводом дописа Џона Рајхмана објављеног у "United Press-u" у коме се тврди да Д. Михаиловић ужива подршку Немаца; пласирању у португалској штампи вести о издајништву Д. Михаиловића и четника; упозорењу генерала Вилсона четницима да обуставе пружање помоћи нацистима; писању португалске штампе о наводном бекству Д. Михаиловића из Југославије након слома четничког покрета; писању "The Times-a" о Д. Михаиловићевом одбијању немачких покушаја да ступе у преговоре са њим; успешном четничком нападу на један немачки аеродром у близини Сарајева.

Година: 1942-1943.

Врста документа: саопштење, извештај, изјава, наредба, пропратни акт, новински исечак.

Језик: српски, португалски, енглески.

Напомена: оригинална фотографија Д. Михаиловића пренета у збирку фотографија "Посланство КЈ у Португалији- Лисабон".

Фолијација: 785-831.

МЕЂУНАРОДНИ ОДНОСИ

1 9 МЕЂУНАРОДНИ ОДНОСИ

Материјали о:

приликама у Немачкој, Италији, Мађарској, Румунији, Бугарској; односима Немачке и Италије, САД и Француске; ставу Португалије и Шпаније према зараћеним странама и учешћу у рату; посети шпанског министра иностраних послова Риму; приликама на источном фронту, немачкој офанзиви и мађарским губицима; покушају Немачке да преговара о миру са СССР-ом; немачким очекивањима савезничког искрцавања у јужној Француској; позиву на војну службу који је Немачка упутила својим држављанима у Португалији; слању мађарске бригаде у северну Африку; реакцијама на савезничку офанзиву у Северној Африци; спекулацијама око могућности уласка Шведске и Турске у рат на страни Савезника; бугарским и румунским покушајима да ступе у контакт са Савезницима; држању САД уочи рата; припремама САД да окупирају Азоре и Мадеру; посети Идна Вашингтону; односу СССР-а према Краљевини Југославији; односу СССР-а и Пољске; стрељању пољских официра у

Катинској шуми; укидању Треће интернационале; преношењу ратних дејстава у Италију; бомбардовању Рима; Мусолинију; капитулацији Италије; неутралности Шведске; декларацији о кажњавању ратних злочина и говору који је председник Министарског савета, Слободан Јовановић, одржао тим поводом; дискусији поводом чланка холандског министра иностраних послова о великим и малим нацијама објављеном у лондонском Times-у; прокламовању независности Сирије и Либана; конституисању Комитета савезничких министара иностраних послова; затварању грчког Посланства у Француској; отварању конзулата Белгије, Норвешке, Холандије, Пољске и Грчке у Мароку; сметњама које је Влада у Вишију правила у вези са постављање новог француског посланика у Лисабону; говору генерала Сикорског одржаном у City Liver клубу у Лондону; пољским радницима у Немачкој

Година: 1941-1943.

Врста документа: саопштење, извештај, декларација, говор, новински исечак.

Језик: српски, португалски, енглески, француски.

Фолијација: 832-914.

МАТЕРИЈАЛИ У ВЕЗИ СА ДИПЛОМАТСКО-КОНЗУЛАРНИМ ПРЕДСТАВНИШТВА КЈ (МАДРИД, ВАТИКАН, МАРСЕЈ, КАЗАБЛАНКА)

1 10 ПОСЛАНСТВО КЈ У МАДРИДУ

Материјали о:

особљу Посланства КЈ у Мадриду, постављењима и премештајима; промени адресе Посланства; финансијским тешкоћама у раду Посланства; пребацивању дела архиве Посланства КЈ у Мадриду Посланству КЈ у Лисабону на чување; одлуци Краљевске владе да након признавања НДХ од стране Шпаније у Мадриду остане само отправништво послова; ставу министра иностраних послова Југославије, М. Нинчића, о значају и потреби опстанка Посланства КЈ у Мадриду; евакуацији југословенских избеглица из Шпаније; упутству МИП-а Посланству КЈ у Мадриду о потреби упућивања југословенских држављана у прекоокеанске земље одмах по добијању виза; акцији на ослобађању и евакуацији југословенских држављана интернираних у Шпанији (Миранди); обезбеђивању шпанске транзитне визе за југословенске држављане; евакуацији југословенских држављана за Кубу; недостатку новца за покривање трошкова интернираних Југословена; интервенцији Foreign Office-а ради омогућавања останка у Шпанији Јеврејима југословенским држављанима; потреби извлачења Др. Данила Медаковића из Сплита; сукобу отправника послова Краљевских посланстава у Мадриду и Лисабону око исплате кредита за Посланство КЈ у Мадриду; жалбама упућеним на рачун краљевског отправника послова у Мадриду, Ј. Вишацког, за малверзације са рачунима; обавештајној делатности Посланства Хрватске у Мадриду; саслушању Ивана Пича, агента Гестапоа са хрватским пасошем.

Година: 1941-1943.

Врста документа: саопштење, упутство, протокол, циркулар, саслушање, писмо, списак, пасош, пропратни акт.

Језик: српски, португалски, француски.

Напомена: оригиналне фотографије Регине и Саше Хениг пренете у збирку фотографија "Посланство КЈ у Португалији- Лисабон".

Фолијација: 915-1062.

2 11 ПОСЛАНСТВО КЈ У ВАТИКАНУ

Материјали о:

положају Краљевског посланства при Светој столици након избијања рата са Италијом и захтеву италијанске владе да посланик Нико Мирошевић-Сорго напусти Италију; доласку Мирошевића-Сорга у Лисабон; одлуци министра иностраних послова КЈ да Мирошевић-Сорго настави да обавља посланичке дужности из Лисабона, пристанку Свете столице на то, и ставу португалске Владе по том питању; проблемима око достављања званичне поште којју су чиновници Посланства КЈ који су преостали у Ватикану слали посланику Мирошевићу-Соргу у Лисабон; односу Ватикана према НДХ; Павелићевом настојању да издејствује признање Свете столице; информацијама из земље о решености Немаца да рашчисте са Београдом; суђењу Југословенима из Јулијске Крајине за атентате, шпијунажу и саботажу.

Година: 1942.

Врста документа: саопштење, извештај, писмо, телеграм, пропратни акт.

Језик: српски, француски.

Фолијација: 1-26.

2 12 ГЕНЕРАЛНИ КОНЗУЛАТ КЈ У МАРСЕЈУ

Материјали о:

одлуци да Генерални конзулат КЈ у Марсеју настави са радом и након окупације Југославије; преписци у вези слања кредита за текуће потребе конзулата и око обезбеђивања средстава за издржавање југословенских ратних заробљеника из Немачке; недостатку информација и пропагандног материјала; исплати апанаже кнезу Михајлу Петровићу-Његошу; судбини југословенског дипломатског особља из Француске након проширења немачке окупационе зоне на целу Француску новембра 1942.

Година: 1942.

Врста документа: саопштење, пропратни акт.

Језик: српски.

Фолијација: 27-39.

2 13 ПОЧАСНИ КОНЗУЛАТ КЈ У КАЗАБЛАНЦИ

Материјали о:

иницијативи почасног конзула у Казабланци за поновно отварање Почасног конзулата КЈ у Казабланци и његовом отварању; изложби о Југославији приређеној октобра 1942. године, преписци у вези са прикупљањем фото и документационог материјала тим поводом као и о писању домаће штампе у вези са наведеним догађајем; укључивању југословенских држављана који су напу-

стили Легију странаца у југословенску војску; наплаћивању конзуларних такси; пружању хуманитарне помоћи југословенским ратним заробљеницима.

Година: 1943.

Врста документа: саопштење, телеграм, пропусница, пропратни акт, новински исечак.

Језик: српски, француски.

Напомена: две оригиналне фотографије изложбе о Југославији одржане у Савезничком павиљону октобра 1942. пренете су у збирку фотографија "Посланство КЈ у Португалији- Лисабон".

Фолијација: 40-87.

ПОСЛАНСТВО КЈ У ЛИСАБОНУ

2 14 ОСОБЉЕ ПОСЛАНСТВА

Материјали о:

именовањима, разрешењима, припадностима, сукобима међу особљем Посланства КЈ у Лисабону; сумњама у лојалност и тужбама против појединих чиновника; војној обавези особља Посланства; самоубиству секретара Посланства, Б. Трпковића; недостатку особља; ставу португалских власти према ангажовању службеника Посланства, стављању на дипломатску листу чиновника који се нису налазили у Лисабону и непријављивању свих запослених у Посланству; југословенским држављанима у Португалији; особљу Посланства током 1945. године (ДФЈ).

Година: 1941-1943; 1945.

Врста документа: саопштење, извештај, протокол, преписка, циркулар, решење, записник, представка, нота, телеграм, молба, протокол увиђаја, новински исечак, пропратни акт, распис.

Језик: српски, португалски, француски.

Фолијација: 88-270.

2 15 РАЧУНОВОДСТВЕНА АРХИВА

Материјали о:

материјалним трошковима Посланства КЈ у Лисабону; припадностима особља; исплати припадности и помоћи евакуисаном југословенском дипломатско-конзуларном особљу из Италије и Албаније, студентима и осталим избеглим југословенским држављанима; исплатама за Посланство КЈ у Мадриду и Генерални конзулат КЈ у Марсеју; материјалним кредитима за делегације Црвеног крста и Министарства унутрашњих послова КЈ у Португалији; кредитима за издржавање и путне трошкове војних обвезника; материјалним обавезама покојног секретара Посланства, Б. Трпковића; одлуци Посланства да се поред "Депозитног дневника" води и "Деловодни партијалник"; промени новца за Посланство у Мадриду и проблемима са енглеским представницима због коришћења дипломатске поште за слање тог новца.

Година: 1941-1943.

Врста документа: саопштење, извештај, молба, списак, преглед сталних издаака, уговор, записник, инвентар, решење, одлука, извод стања, обрачун, пропратни акт, распис.

Језик: српски.

Фолијација: 271-433.

2 16 ПРЕПИСКА ПОСЛАНСТВА

Материјали о:

преписци са МИП-ом, Генералним конзулатом КЈ у Марсеју; слању поште из Вишија за Лондон и из Португалије за Швајцарску; захтевима МИП-а за достављањем обавештења о стању у Југославији и положају југословенских држављана у иностранству; праћењу стране и домаће штампе; захтеву МИП-а да се прати рад сумњивих лица; образовању Команде југословенских снага на Средњем Истоку; сузбијању термина "Влада" у смислу Недићевог режима у Београду; задацима Одбора за послератну обнову земље; оснивању организација "Contact register" и "Admirals Photographic Library" у В. Британији.

Година: 1941-1943.

Врста документа: саопштење, налог, упутство, нота, наредба, писмо, циркулар.

Језик: српски, португалски, енглески, француски.

Фолијација: 434-467.

2 17 ПРОПАГАНДНА ДЕЛАТНОСТ ПОСЛАНСТВА

Материјали о:

пропагандној делатности Посланства КЈ у Лисабону; листовима чије излажење Посланство пратило; праћењу писања португалске штампе; трошкови за куповину и слање штампе; пропагандном материјалу који је Посланство послало Политичком одељењу МИП-а ради коришћења у емисијама радио станице "Шумадија"; Билтенима које је издавало Посланство са информацијама о: 27. марту, нападу на Југославију, страдању народа, немачким и бугарским злочинима, отпору непријатељу, герилском рату у Југославији, погубљењима, страдању Срба у Војводини, интернирањима, концентрационим логорима, југословенским заробљеницима у Норвешкој, одвођењу југословенских држављана у логоре у Италији, покушају Немаца да ступе у контакт са Д. Михаиловићем, програму Д. Михајловића, објављивању часописа "Jounee de Tchetsniks Yugoslaves" у Чикагу, масовном пријављивању Југословена САД у америчку војску, француско-југословенском пријатељству, говорима краља Петра II поводом годишњице "27. марта" и обележавања Видовдана, телеграму који је председник САД упутио краљу Петру II, распореду окупаторских трупа у Југославији, послератној организацији Централне Европе, месту Југославије у будућем међународном поретку, формирању Владе М. Трифуновића, писању стране штампе о Југославији; публикацији "Историја рата" у издању португалског листа "O Seculo" са материјалима које је МИП послао Посланству КЈ у Лисабону тим поводом.

Година: 1941-1943.

Врста документа: саопштење, извештај, упутство, молба, преписка, билтен, брошура, песма, приповетка, пропратни акт, новински исечак.

Језик: српски, португалски, енглески, француски.

Фолијација: 468-628.

2 18 ВИЗЕ

Материјали о:

процедури приликом тражења португалске и шпанске визе; добијању транзитних и улазних виза за Португалију; одлуци португалских власти да, у начелу, не издаје улазне визе странцима; транзиту преко Шпаније југословенских држављана без француске излазне визе; налогу МИП-а посланику у Мадриду да обрати пажњу на "исправност и прошлост" људи за које тражи визе; обезбеђивању португалске транзитне визе за бивше југословенске ратне заробљенике који су долазили из Шпаније; беспредметности прибављања француских транзитних виза након проширења немачке окупационе зоне на целу Француску; процедури за добијање улазних и излазних виза за Енглеску и њене колоније; процедури за тражење британских улазних виза за југословенске држављане који су се налазили у земљама под окупацијом; уплати извесне суме новца од стране јеврејске организације "JOINT" за обезбеђивање екваторских виза за југословенске Јевреје; одлуци председника Кубе да се обустави издавање кубанских виза поданицима непријатељских и земаља под непријатељском окупацијом.

Година: 1942-1943.

Врста документа: саопштење, нота, реферат, писмо.

Језик: српски, португалски.

Фолијација: 629-648.

ЦРВЕНИ КРСТ

2 19 ЦРВЕНИ КРСТ

Материјали о:

постављењу Ника Мирошевића-Сорга за делегата Југословенског Црвеног крста у Португалији; особљу Делегације Црвеног крста у Лисабону; прикупљању и слању помоћи југословенским заробљеницима и интернирцима од стране Делегације Југословенског Црвеног крста у Лисабону, југословенских дипломатских представништава у САД, Канади, Јужној Америци, Делегације Југословенског Црвеног крста у САД и "Jugoslav Relief" фонда у САД; трошковима за набавку и отпремање пакета са храном и одећом који су упућивани југословенским заробљеницима и интернирцима; дистрибуцији пакета за југословенске заробљенике посредством Међународног Црвеног крста; помоћи коју је југословенским заробљеницима упућивао Амерички Црвени крст са месечним квотама; одлуци америчких власти да од 1. априла 1943. забрани слање индивидуалних пакета ратним заробљеницима; броју југословенских заробљеника у Италији и Немачкој; контактима делегата Југословенског Црвеног крста у Лисабону са представницима Међународног и националних комитета Црвеног крста при њиховим проласцима кроз Португалију; достављању помоћи југословенским дипломатским чиновницима интернираним у Немачкој; стању заробљених и интернираних Југословена у Италији; пружању помоћи групи од 300 југословенских заробљеника и већем броју интернираца

након њиховог бекства из Италије; решењу Владе да делегат Црвеног крста у Лисабону може за потребе Црвеног крста ангажовати све југословенске држављане који се налазе у Лисабону и примају државну помоћ; сукобима делегата Црвеног крста са појединим југословенским држављанима који су се налазили у Лисабону; оптужбама на рачун Мирошевића-Сорга за малверзације у "пасуљској афери"; писању португалске штампе о раду Делегације; именовану Мирошевића-Сорга за министра Двора, касније и социјалне политике и народног здравља, правде и грађевине; одлуци Егзекутивног одбора Југословенског Црвеног крста о претварању Делегације Југословенског Црвеног крста у Португалији у Пододбор Југословенског Црвеног крста.

Година: 1941-1943, 1945.

Врста документа: саопштење, извештај, преписка, упутство, наредба, списак, писмо, представка, телеграм, пропратни акт, новински исечак.

Језик: српски, португалски, енглески, француски.

Фолијација: 649-816.

ИЗБЕГЛИЦЕ

2 20 ИЗБЕГЛИЦЕ

Материјали о:

евакуацији особља дипломатско-конзуларних представништава КЈ у Италији и Албанији, студената и новинара, доласку у Португалију и њиховој даљој судбини; преписци у вези са евакуисаним дипломатско-конзуларним особљем и осталим југословенским држављанима у Португалији са подацима о њиховом броју, економској ситуацији, исплатама помоћи и заосталих припадности и утврђивању праваца њихове даље евакуације: преписци са послаником КЈ у САД у вези са упућивањем дела избеглица за САД; одлуци МИП-а да сви југословенски држављани који нису одређени за Енглеску буду упућени у Јужноафричку Унију или САД; одласку дела евакуисаних чиновника за Лондон и организацији њиховог транспорта; инсистирању британских власти на што бржем упућивању за Енглеску оних који су за то били одређени; одлуци британских власти да улазак у Британију дозволи једино војним обвезницима припадницима ваздухопловства; обезбеђивању јужноафричких виза са списковима лица која су упућена у Јужноафричку Унију; решењу Финансијског одбора МИП-а о обавези свих лица која су тражила одобрење за улазак у Јужноафричку Унију или Алжир да доставе изјаве о висини средстава којима располажу; пристанку Владе КЈ да сноси трошкове издржавања југословенских држављана који су чекали на одлазак у Јужноафричку Унију; одлуци Финансијског одбора МИП-а којом су југословенска дипломатско-конзуларна представништва на страни овлашћена да у случајевима "доказане крајње нужде" пружају потребну материјалну помоћ југословенским избеглицама; висини помоћи која је исплаћивана југословенским избеглицама у Лисабону; понашању југословенских избеглица у Португалији; жалбама Енглеца на поједине југословенске држављане у Лисабону који су одбијали да им дају податке о непријатељу; особљу из југословенских дипломатско-конзуларних представништава у Вишију и Марсеју евакуисаном у јесен 1941; студентима евакуисаним из Француске; проблему пребацивања југословенских бегунаца из немачких и италијанских логора као и студената након одлуке француских власти да не дозволи излазак из земље мушкарцима од 18 до 48 година старости; из-

беглим југословенским држављанима који су приспели у Лисабон током 1942. и 1943; избеглима из Југославије са њиховим личним и подацима о материјалном стању уз информације о начинима на које су напустили Југославију; подацима о школској спреми оних који су желели да наставе школовање у САД; жалбама појединаца избеглих из немачких и италијанских логора на пријем од стране југословенских дипломатско-конзуларних представника; обезбеђивању португалске транзитне визе за југословенске Јевреје; могућностима упућивања избеглих Југословена у Северну Африку; одлуци кубанске владе да забрани улазак избеглица са територија под немачком окупацијом; браћи Сокић, њиховом хапшењу у Риму, доласку у Лисабон, захтевима за пружање материјалне помоћи, неизмиреним дуговима и жалбама поверилаца; списак југословенских избеглица у Швајцарској.

Година: 1941-1943.

Врста документа: извештај, исказ, изјава, одлука, молба, наредба, списак, преписка, нота, протокол, представка, телеграм, пропратни акт, формулар за визу, виза.

Језик: српски, португалски, француски, енглески.

Напомена: пет оригиналних фотографија (Емануела Хершковића, Милана Хершковића, Јохане Голдштајн, Љерке Хесел и Шимуна Хесела) пренете су у збирку фотографија "Посланство КЈ у Португалији- Лисабон".

Фолијација: 817-1040.

ВОЈНИ ОБВЕЗНИЦИ

3 21 ВОЈНИ ОБВЕЗНИЦИ

Материјали о:

спискови југословенских војних обвезника у Португалији са променама у бројном стању; захтевима МИП-а за пописивањем војних обвезника уз достављање бројног стања осталих југословенских држављана у Португалији; захтевима МИП-а за достављањем података о неспособнима за војну службу; стално и привремено неспособним војним обвезницима; наредби МИП-а дипломатско-конзуларним представништвима КЈ да југословенски држављани који се не одазову на позив за војну службу буду лишени сваке државне помоћи и заштите; упутству Војног кабинета у погледу поступања са онима који се нису одазивали на позиве за војску као и оним југословенским држављанима који су служили у војсци неке од држава савезница; евакуацији особља Војног изасланства КЈ у Француској; доласку војног изасланика КЈ у Француској, В. Гербе, у Португалију, његовој делатности током боравка у Португалији и одласку из Португалије; поступању са војним обвезницима и цивилима југословенским држављанима који су из Италије и Француске стизали у Португалију и Шпанију; упућивању војних обвезника за Јужну Африку и Родезију; обезбеђивању визе за југословенске војне обвезнике и ратне заробљенике; финансијским средствима потребним за издржавање југословенских војних обвезника у Португалији; слању летачког и помоћног особља за Енглеску; образовању комисије за преглед војних обвезника рођених 1901-1921. ради упућивања у британско ратно ваздухопловство; систематском приступу прикупљању војних обвезника и добровољаца преко центара прикупљања у Каиру, Лондону, Монреалу и Кејптауну уз општа упутства која су тим поводом упућена југословенским дипломатско-конзуларним представништвима; повластицама које

би добровољци уживали по завршетку рата; одредбама у погледу старосне доби војних обвезника и добровољаца; припадностима војних лица пребеглих из заробљеништва; упутству Председништва Министарског савета дипломатско-конзуларним представништвима да са војним лицима избеглим из заробљеништва поступају са највећом пажњом; транспорту француских и војних обвезника осталих савезничких држава преко Португалије; извештају отправника послова С. Којића о непримереном понашању ваздухопловних официра Митића и Јелића поводом њиховог сукоба са секретаром Посланства, Б. Трпковићем.

Година: 1941-1944.

Врста документа: саопштење, извештај, упутство, исказ, нота, писмо, наредба, циркулар, преписка, пропратни акт.

Језик: српски, португалски, енглески, француски.

Фолијација: 1-101.

БРОДОВИ И ПОМОРЦИ

3 22 БРОДОВИ И ПОМОРЦИ

Материјали о:

стању бродова КЈ на дан 01.04.1940. са сигналним и радиотелеграфским знацима; плановима за преговоре по питању закупа југословенских бродова (март 1941); судбини југословенских трговачких бродова који су се по избијању рата затекли у лисабонској луци ("Суд", "Анте Матковић", "Олга Топић", "Вихор", "Иван"); преписци отправника послова Посланства КЈ у Лисабону у вези са решавањем судбине југословенских бродова у Португалији; потреби да југословенски бродови у најкраћем року напусте лисабонску луку и отплове за Гибралтар и одбијању дела посаде са бродова "Суд", Анте Матковић", "Олга Топић" и "Вихор" да наставе пловидбу; одлуци Владе КЈ о реквизицији свих југословенских бродова од дана мобилизације; споразуму од 29.04.1941. којим су регулисани услови рада и плате посада на југословенским трговачким бродовима; настојањима италијанског конзула у Лисабону да убеди заповеднике бродова "Вихор" и "Анте Матковић" да истакну италијанску заставу и реакцију отправника послова КЈ у Лисабону тим поводом; предаји заповедништва над бродовима "Суд" и "Олга Топић" енглеским капетанима; одлуци да брод "Суд" из Гибралтара отплови за САД, торпедовању и потапању брода које је уследило; одбијању капетана и посаде брода "Вихор" да отплове за Гибралтар, истицању италијанске заставе на броду и хапшењу капетана и чланова посаде на захтев отправника послова КЈ; неопходности оправке брода "Вихор"; представци власника "Вихора", Виктора Селингера, за ликвидацију брода"; одлуци МИП-а да се "Вихор" преда представницима енглеског Shipping Office-а у Лисабону; судбини бродских књига са бродова "Вихор", "Суд" и "Олга Топић"; молби заповедника брода "Глорија" за укрцавање извесног броја југословенских морнара ради даље пловидбе за САД; споразуму представника паробродског друштва "Осеаниа" из Сплита са представницима удружења трговачке морнарице у погледу услова пловидбе пароброда "Уна"; одласку дела југословенских морнара из Лисабона за Енглеску; исплати припадности морнарима; жалбама официра и морнара југословенских трговачких пароброда на недовољну бригу који им поклањају чиновници југословенских конзуларних представништава у иностранству; прописима Министарства саобра-

ћаја у погледу састављања спискова посаде на југословенским трговачким бродовима; решењу Министарског савета о ослобађању југословенских помо-раца плаћања такси за пасоше и сва документа која им југословенске власти издају у циљу обављања службе на мору.

Година: 1940-1943.

Врста документа: саопштење, извештај, изјава, записник, списак, попис, наредба, представка, решење, *aide memoire*, писмо, телеграм, распис.

Језик: српски, португалски, енглески, француски.

Напомена: седам оригиналних фотографија чланова посаде брода "Суд" пренето у збирку фотографија "Посланство КЈ у Португалији- Лисабон".

Фолијација: 102-263.

ДЕЛЕГАЦИЈА МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА

3 23 ДЕЛЕГАЦИЈА МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА

Материјали о:

особљу Делегације МУП-а у Лисабону; задацима и дужностима делегата МУП-а и карактеру његове мисије (организовању обавештајне делатности, праћењу рада сумњивих југословенских држављана, узимању изјава о стању у земљи од лица која долазе из Југославије, праћењу писања португалске штампе,...); односу Посланства КЈ у Лисабону и Делегације МУП-а; путевима којима је ишла преписка између Делегације и Министарства унутрашњих послова; информацијама које је делегат МУП-а слао министарству и повратним информацијама које је добијао; активностима делегата на извођењу појединаца из окупиране Југославије; поступку за обезбеђивање виза за југословенске добровољце; слању пакета заробљеним и интернираним Југословенима; интернираним грађанима Пећи који су се налазили у интернацији на италијанским острвима Устрика и Понзи, и у Фиери- Албанија; одбеглим југословенским ратним заробљеницима који су чекали да буду пребачени из Шпаније за Енглеску; власницима нових и старих пасоша који су издати и визирани од стране Посланства КЈ у Лисабону у периоду од 01.12.1942. до 26.04.1943; сукобу заступника делегата МУП-а, В. Атанасијевића, са чиновником Посланства КЈ у Лисабону, Ж. Тасићем; хапшењу југословенских држављана Ј. Монтиља и Е. Булића од стране Полиције за безбедност и заштиту државе; недозвољеном уношењу енглеских новчаница из иностранства у Енглеску; укидању Делегације МУП-а при Краљевском посланству у Лисабону.

Година: 1941-1943.

Врста документа: саопштење, извештај, налог, наређење, преписка, протокол, нота, писмо, препорука, предлог, исказ, списак, признаница.

Језик: српски, португалски, француски, енглески, немачки.

Напомена: оригинална фотографија српског уметника Михаила Ковачевића пренета у збирку фотографија "Посланство КЈ у Португалији- Лисабон".

Фолијација: 264-375.

**ШТАМПА, БИЛТЕНИ И АГЕНЦИЈСКЕ ВЕСТИ О
ЈУГОСЛАВИЈИ И ОСТАЛИМ ПИТАЊИМА****3 24 ПОРТУГАЛСКА ШТАМПА****Година:** 1941-1944.**Врста документа:** новински исечак, саопштење, преписка, чланак, комунике, телеграм, писмо, изјава, програм, пропратни акт.**Језик:** српски, португалски, француски, енглески.**Фолијација:** 376-821.**3 25 СТРАНА И ЈУГОСЛОВЕНСКА ШТАМПА И БИЛТЕНИ****Година:** 1941-1944.**Врста документа:** новине, новински исечак, билтен, саопштење, извештај, чланак.**Језик:** српски, енглески, француски, немачки, шпански.**Фолијација:** 822-1040.**4 26 БИЛТЕНИ ДИРЕКЦИЈЕ ЗА ИНФОРМАТИВНУ СЛУЖБУ МИП-А****Година:** 1941-1942, 1944.**Врста документа:** билтен.**Језик:** српски, енглески.**Напомена:** оригинална фотографија краља Петра II Карађорђевића приликом његове посете САД у јуну 1942. пренета је у збирку фотографија "Посланство КЈ у Португалији- Лисабон".**Фолијација:** 1-335.**4 27 REUTER И EXCHANGE TELEGRAPH**

Материјали о:

ситуацији у Југославији; уговору између СССР-а и Чехословачке из децембра 1943; односима између СССР-а и Пољске.

Година: 1943-1944.**Врста документа:** агенцијске вести.**Језик:** португалски.**Фолијација:** 336-855.**5 28 АМЕРИЧКА ШТАМПА****Година:** 1943-1945.**Врста документа:** извештај.**Језик:** српски.**Фолијација:** 1-401.

РАЗНО**5 29 РАЗНО**

Материјали о:

телеграму подршке који је неколицина португалских грађана упутила отправнику послова КЈ у Лисабону поводом догађаја од 27. марта; штампању песама Војислава Илића у Португалији; сакупљању прилога за фонд Народне одбране међу југословенским држављанима у Португалији са списком приложника; делимичном попису југословенских држављана интернираних у разним местима Италије са извештајем МИП-а о условима под којима су живели; југословенским избеглицама које су у јесен 1943. стигле у камп Гиренбад у Швајцарској; предавању посвећеном Југославији које је одржао бивши директор Енглеског института у Београду, David Shillan; предавању директорске гимназије у Авру о француској омладини; исплати заосталих плата бившем чиновнику агенције "Авала", Гастону Кастерану; опису Лисабона који је оставио сликар Предраг Милосављевић.

Година: 1941-1943.

Врста документа: саопштење, извештај, предавање, уверење, списак, биографија, писмо, песма, пропратни акт, чланак, новински исечак.

Језик: српски, португалски, француски, енглески.

Фолијација: 402-501.

**ПОПИС
КЊИГА ЕВИДЕНЦИЈА**

ПОПИС АДМИНИСТРАТИВНИХ КЊИГА

- 1 ПОВЕРЉИВИ ДЕЛОВОДНИ ПРОТОКОЛ ЗА 1941. ГОДИНУ
број: 1-792.
- 2 ПОВЕРЉИВИ ДЕЛОВОДНИ ПРОТОКОЛ ЗА 1941. И 1942. ГОДИНУ
број: 793-820, 1-760.
- 3 ПОВЕРЉИВИ ДЕЛОВОДНИ ПРОТОКОЛ ЗА 1942. ГОДИНУ
број: 761-1552.
- 4 ПОВЕРЉИВИ ДЕЛОВОДНИ ПРОТОКОЛ ЗА 1942. ГОДИНУ
број: 1553-1753.
- 5 ПОВЕРЉИВИ ДЕЛОВОДНИ ПРОТОКОЛ ЗА 1943. ГОДИНУ
број: 1-1192.
- 6 ПОВЕРЉИВИ ДЕЛОВОДНИ ПРОТОКОЛ ЗА 1943. ГОДИНУ
број: 1193-1585.

**ИНДЕКСИ
АРХИВСКЕ ГРАЂЕ ФОНДА**

ИМЕНСКИ ИНДЕКС**А**

АЛЕКСАНДРА, ГРЧКА ПРИНЦЕЗА
7

АНТОНЕСКУ ЈОН (ANTONESCU, ION VICTOR)
9

АТАНАСИЈЕВИЋ ВОЈИСЛАВ, ЗВАНИЧНИК
ДНЕВНИЧАР ДЕЛЕГАЦИЈЕ МИНИСТАРСТВА
УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА КЈ У ПОРТУГАЛИЈИ
21, 23

Б

БАЈЛОНИ ГРАДИМИР
1, 15, 20, 21

БАЈЛОНИ РАДМИЛА
1, 20

БАЊАНИН ЈОВАН
7

БОРИС III, БУГАРСКИ КРАЉ
9

БРОЗ ЈОСИП- ТИТО
4, 7

В

ВИСАРИОНИВИЧ ЈОСИФ - СТАЉИН
(VISSARIONOVIĆ, IOSIF STALIN)
9

ВИШАЦКИ ЉУБИША, ОТПРАВНИК ПОСЛОВА У
ПОСЛАНСТВУ КЈ У МАДРИДУ
10, 15

Г

ГЕРАСИМОВИЋ ИВАН, ГЕНЕРАЛНИ КОНЗУЛ КЈ
У МАРСЕЈУ
12

ГЕРБА ВЛАДИМИР, ВОЈНИ ИЗАСЛАНИК КЈ У
ФРАНЦУСКОЈ
1, 15, 20, 21

ГЕРМОГЕН, МИТРОПОЛИТ ХРВАТСКЕ
ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ
5

ГРОЛ МИЛАН
7, 17

Д

ДЕ ГОЛ ШАРЛ (DE GAULE, CHARLES)
6, 9

ДУЧИЋ ЈОВАН, ПОСЛАНИК КЈ У ШПАНИЈИ
10, 14

ЂУЛИЋ МОМЧИЛО
5

И

ИДН АНТОНИ (EDEN, ANTHONY)
6, 9

Ј

ЈЕВЂЕВИЋ ДОБРОСЛАВ
5

ЈОВАНОВИЋ СЛОБОДАН, ПРЕДСЕДНИК ВЛАДЕ
КЈ
7, 9, 17

К

КАДИЋ САВА, ЗВАНИЧНИК-ДНЕВНИЧАР
ПОСЛАНСТВА КЈ У ЛИСАБОНУ
15, 20, 21

КАРАЂОРЂЕВИЋ ПАВЛЕ
8

КАРАЂОРЂЕВИЋ ПЕТАР II
4 - 8, 17

КВАТЕРНИК ЕУГЕН
5

КВАТЕРНИК СЛАВКО
5

КНЕЖЕВИЋ РАДОЈЕ, ПОСЛАНИК КЈ У
ЛИСАБОНУ
15

КОИЋ СЛАВКО, ОТПРАВНИК ПОСЛОВА КЈ У
ЛИСАБОНУ
4, 7, 14, 15, 21

КУЛИШИЋ СТЈЕПАН, ЗАПОВЕДНИК БРОДА
"СУД"
22

Л

ЛОРКОВИЋ БЛАЖО, МИНИСТАР ИНОСТРАНИХ
ПОСЛОВА НДХ
5

М

МАЈСОНЕР ГАЈ (MAYSONNIER, GUY), ПОЧАСНИ
КОНЗУЛ КЈ У КАЗАБЛАНЦИ
13

МАЧЕК ВЛАТКО, ПРЕДСЕДНИК ХРВАТСКЕ
СЕЉАЧКЕ СТРАНКЕ
5

МИЛЕТИЋ ВУКАДИН, ПИСАР ПОСЛАНСТВА КЈ
У ЛИСАБОНУ
14, 15

МИЛИСАВЉЕВИЋ ПРЕДРАГ, АРХИВИСТА
ПОСЛАНСТВА КЈ У МАДРИДУ
10

МИЛОВАНОВИЋ МИЛУТИН, ОТПРАВНИК
ПОСЛОВА КЈ У ЛИСАБОНУ
14, 15

МИРОШЕВИЋ- СОРГО НИКО, ДЕЛЕГАТ
ЦРВЕНОГ КРСТА КЈ У ПОРТУГАЛИЈИ И
ПОСЛАНИК КЈ ПРИ СВЕТОЈ СТОЛИЦИ
1, 11, 15, 19

МИХАИЛОВИЋ ДРАГОЉУБ- ДРАЖА
1, 4, 5, 7- 9, 17

МОСКАТЕЛО НИКОЛА, САВЕТНИК
ПОСЛАНСТВА КЈ ПРИ СВЕТОЈ СТОЛИЦИ
11

МУСОЛИНИ БЕНИТО (MUSSOLINI, VENITO)
2, 9

МУСТАФИЋ ИСМЕТ, ЗАГРЕБАЧКИ ИМАМ
5

Н

НЕДИЋ МИЛАН
5, 8

НИНЧИЋ МОМЧИЛО
7

П

ПАВЕЛИЋ АНТЕ
5

ПОПОВИЋ МИЛЕНКО, АТАШЕ ЗА ШТАМПУ
ПРИ ПОСЛАНСТВУ КЈ У ЛИСАБОНУ
14, 15, 20, 21

ПУРИЋ БОЖИДАР
7, 21

Р

РАДОНИЧИЋ ВИДО, ЗАПОВЕДНИК БРОДА
"ОЛГА ТОПИЋ"
22

РАНДИЋ ИВАН, ЗАПОВЕДНИК БРОДА "ВИХОР"
22

РУЗВЕЛТ ФРАНКЛИН ДЕЛАНО (ROOSEVELT,
FRANKLIN DELANO)
9

С

САЛАЗАР АНТОНИО ДЕ ОЛИВЕИРА (ANTONIO
DE OLIVEIRA SALAZAR), ПРЕДСЕДНИК ВЛАДЕ
ПОРТУГАЛИЈЕ
1- 4, 9

СЕРАНО СУЊЕР (SERRANO-SUNER, RAMON),
МИНИСТАР СПОЉНИХ ПОСЛОВА ШПАНИЈЕ
9

СИКОРСКИ ВЛАДИСЛАВ (SIKORSKI,
WLADYSLAW EUGENIUSZ), ПРЕДСЕДНИК
ПОЉСКЕ ВЛАДЕ У ЕГЗИЛУ
9

СИМОВИЋ ДУШАН
5

СИНДИК ЈОСИП, ЗАПОВЕДНИК БРОДА "АНТЕ
МАТКОВИЋ"
22

СИРМАЈ ТОНИ (SZIRMAJ, TONY), ПРЕДСЕДНИК
УПРАВЕ ПОДОДБОРА ЈУГОСЛОВЕНСКОГ
ЦРВЕНОГ КРСТА У ПОРТУГАЛИЈИ И
ЧИНОВНИК ДЕЛЕГАЦИЈЕ ЦРВЕНОГ КРСТА КЈ У
ПОРТУГАЛИЈИ
15, 19, 20

СОКИЋ МИЛОЈЕ, ВЛАСНИК "ПРАВДЕ"
20, 21

СТЕПИНАЦ АЛОЈЗИЈЕ
5

СТЕРЂЕВИЋ СПАСОЈЕ, ДЕЛЕГАТ
МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА
14, 15, 20, 21, 23

Т

ТАНАСКОВИЋ ДУШАН, СТАРЕШИНА
КАНЦЕЛАРИЈЕ ПОСЛАНСТВА КЈ У МАДРИДУ
10

ТАСИЋ ЖИВКО, КАНЦЕЛАРИЈСКИ
ЧИНОВНИЧКИ ПРИПРАВНИК У ПОСЛАНСТВУ
КЈ У ЛИСАБОНУ
7, 14, 15, 20, 21, 23

ТРПКОВИЋ БОРКО, СЕКРЕТАР ПОСЛАНСТВА КЈ
У ЛИСАБОНУ
14, 15, 20, 21

Ф

ФОТИЋ КОНСТАНТИН, АМБАСАДОР КЈ У САД
19

ФРАНКО ФРАНЦИСКО (FRANCO, FRANCISCO)
3, 9

Х

ХИТЛЕР АДОЛФ (ADOLF HITLER)
9

ХРИСТИЋ БОШКО, ПОСЛАНИК КЈ У РИМУ
15, 20

Ц

ЦРЊАНСКИ МИЛОШ
15, 20, 21

ЦУКИЋ КОНСТАНТИН, ПИСАР ПОСЛАНСТВА КЈ
ПРИ СВЕТОЈ СТОЛИЦИ

11

Ч

ЧЕРЧИЛ ВИНСТОН (CHURCHIL, WINSTON)
6, 9

Ш

ШУБАШИЋ ИВАН, ПРЕДСЕДНИК ВЛАДЕ КЈ
7

ТЕМАТСКИ ИНДЕКС

Б

БАЛКАНСКА УНИЈА (15.01.1942)
6

БРОДОВИ И ПОМОРЦИ
22

В

ВИЗЕ
10, 18, 20, 21, 23

ВЛАДА КЈ
5-7, 17, 20

ВОЈНИ ОБВЕЗНИЦИ
15, 20, 21

Д

ДЕЛЕГАЦИЈА МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ
ПОСЛОВА
23

ДИПЛОМАТСКА ПРЕДСТАВНИШТВА КЈ У
ВИШИЈЕВСКОЈ ФРАНЦУСКОЈ
6

ДИПЛОМАТСКО-КОНЗУЛАРНО ОСОБЉЕ КЈ У
АЛБАНИЈИ
15, 20

ДИПЛОМАТСКО-КОНЗУЛАРНО ОСОБЉЕ КЈ У
ИТАЛИЈИ
15, 20

ДИПЛОМАТСКО-КОНЗУЛАРНО ОСОБЉЕ КЈ У
НЕМАЧКОЈ
5, 6, 19

ДИПЛОМАТСКО-КОНЗУЛАРНО ОСОБЉЕ КЈ У
ФРАНЦУСКОЈ
5, 6, 12, 20

Е

ЕВАКУАЦИЈИ ЈУГОСЛОВЕНСКОГ
ДИПЛОМАТСКОГ ОСОБЉА ИЗ ПОРТУГАЛИЈЕ
1

З

ЗЛОЧИНИ - БУГАРСКИ
5, 17

ЗЛОЧИНИ - ИТАЛИЈАНСКИ
5

ЗЛОЧИНИ - МАЂАРСКИ
1, 5

ЗЛОЧИНИ - НЕМАЧКИ
1, 5, 17

ЗЛОЧИНИ - УСТАШКИ
1, 5

ЗЛОЧИНИ - ШИПТАРСКИ
5

И

ИЗБЕГЛИЦЕ
10, 15, 16, 20, 29

ИНТЕРНИРЦИ
5, 10, 17, 19, 23, 29

Ј

ЈУГОСЛОВЕНСКИ РАТНИ ЗАРОБЛЕНИЦИ
18-20

ЈУГОСЛОВЕНСКИ РАТНИ ЗАРОБЉЕНИЦИ У
НОРВЕШКОЈ
17

К

КАРАЂОРЂЕВИЋ ПЕТАР II - ВЕРИДБА
7, 24, 25

КАРАЂОРЂЕВИЋ ПЕТАР II - РОЂЕНДАН
4, 24, 25

Л

ЛОГОРИ
5, 17

М

МИХАИЛОВИЋ ДРАГОЉУБ - ДРАЖА
1, 5, 8, 17

Н

НАЦИОНАЛНИ КОМИТЕТ ОСЛОБОЂЕЊА
ЈУГОСЛАВИЈЕ (НКОЈ)
7

НДХ
1, 5, 11

О

ОСВОБОДИЛНА ФРОНТА
5

П

"ПАСУЉСКА АФЕРА"
1, 19

ПАРТИЗАНИ
5, 6, 8

ПОРТУГАЛИЈА - СПОЉНА ПОЛИТИКА
1, 3

ПРИКУПЛАЊЕ ПОМОЋИ ЗА ЈУГОСЛОВЕНСКЕ
РАТНЕ ЗАРОБЉЕНИКЕ И ИНТЕРНИРЦЕ
12, 13, 19, 23

Р

РАТНИ ЗАРОБЉЕНИЦИ
23

С

САМОУБИСТВО СЕКРЕТАРА ПОСЛАНСТВА КЈ У
ЛИСАБОНУ
14

У

УСТАШЕ
1, 5

Х

ХРВАТСКА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА
5

ХРВАТСКА СЕЉАЧКА СТРАНКА
5

Ч

ЧЕТНИЦИ
5, 6, 8

ПОПИС ФОТОГРАФИЈА КОЈЕ СУ ИЗДВОЈЕНЕ ИЗ ФОНДА*

1. Д. Михаиловић
АЈ-380-1-8**
2. Хениг Регина
АЈ-380-1-10
3. Хениг Саша
АЈ-380-1-10
4. Изложба о Југославији у "Савезничком павиљону" у Казабланци, октобар 1942.
АЈ-380-2-13
5. Изложба о Југославији у "Савезничком павиљону" у Казабланци, октобар 1942.
АЈ-380-2-13
6. Голдштајн Јохана
АЈ-380-2-20
7. Хершковић Емануел
АЈ-380-2-20
8. Хершковић Милан
АЈ-380-2-20
9. Хесел Љерка
АЈ-380-2-20
10. Хесел Шимун
АЈ-380-2-20
11. Говорчин Драго, морнар са брода "СУД"
АЈ-380-3-22
12. Матулић Свећко, морнар са брода "СУД"
АЈ-380-3-22
13. Радичић Божо, први официр брода "СУД"
АЈ-380-3-22
14. Росовић Иван, морнар са брода "СУД"
АЈ-380-3-22
15. Саблић Иван, морнар са брода "СУД"
АЈ-380-3-22
16. Вилин Есмералдо, морнар са брода "СУД"
АЈ-380-3-22
17. Фишер М, брод "СУД"
АЈ-380-3-22
18. Ковачевић Михаило, српски уметник

* Фотографије се налазе у збирци фотографија „Посланство КЈ у Португалији- Лисабон“

** Број јединице описа из које је издвојена фотографија

AJ-3-23

19. Петар II Карађорђевић приликом посете САД, јун 1942.
AJ-4-26

Посланство КЈ у Португалији - Лисабон

штампа

Архив Југославије

припрема за штампу

Одељење за сређивање и обраду архивске грађе

унос текста

Бранко Пушица

прелом текста

Ленка Чуровић

софтвер

Microsoft Windows 2000

Microsoft Word 2003, Microsoft Access 2003

писмо

Times_New_Roman

хардвер

персонални рачунар X 863 Family 6 Model 8 Stepping 6 AT/AT compatible

ласерски штампач Laser Jet 1020

штампање завршено

август 2009. године

БЕОГРАД, Васе Пелагића 33

Телефони: Централa 3690-252, 3690-253, 3690-261, 3690-262
Директор 3691-007
Факс 3066-635